

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

TEMATSKE POTI V MESTNI OBČINI VELENJE IN OKOLICI

MATEJA MENIH

VELENJE, 2013

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

TEMATSKE POTI V MESTNI OBČINI VELENJE IN OKOLICI

MATEJA MENIH

Varstvo okolja in ekotehnologije

Mentorica: doc. dr. Natalija Špeh

VELENJE, 2013

Priloga 2: Sklep o diplomskem delu

Številka: 726-26/2012-2

Datum in kraj: 18. 9. 2012, Velenje

Na podlagi Diplomskega reda

izdajam

SKLEP O DIPLOMSKEM DELU

Študent-ka VŠVO

Mateja Menih

lahko izdela diplomsko delo pri predmetu: Vrednotenje in varstvo geografskega okolja

Mentor-ica: doc. dr. Natalija Špeh

Somentor-ica: _____ / _____

Naslov diplomskega dela v slovenskem jeziku: Tematske poti v Mestni občini Velenje in okolici

Naslov diplomskega dela v angleškem jeziku: Thematic routes in the municipality of Velenje and surrounding area

Diplomsko delo je potrebno izdelati skladno z Navodili za izdelavo diplomskega dela.

Pravni pouk: Zoper ta sklep je možna pritožba na Senat v roku 3 delovnih dni.

Dekanica
doc. dr. Natalija Špeh

IZJAVA O AVTORSTVU

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

Velenje, 2013

Mateja Menih

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila svoji mentorici, doc. dr. Nataliji Špeh, da mi je strokovno svetovala ter me spodbujala pri nastajanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi Mestni občini Velenje za ponujeno sodelovanje pri projektu »Kolesarska tematska pot Paški Kozjak« (program LEADER, LAS) in vodji projekta, uni. dipl. ekologinji Špeli Šeliga, za strokovno usmerjanje in potrpežljivost pri nastajanju mojega dela projektne vsebine.

Zahvala gre tudi družini, ki me je vselej podpirala ter mi v času študija stala ob strani.

Hvala tudi tebi, Gregor, ker me brezpogojno podpiraš, spodbujaš in mi pomagaš uresničevati cilje.

IZVLEČEK

Po poteh, ki so bogate z naravnimi in kulturnimi znamenitostmi, se sprehaja vedno več ljudi, ki iščejo stik z naravo. Zato so še posebej primerne tematske oz. učne poti, ki nam jih nudi pokrajina. V diplomski nalogi so predstavljene tematske, planinske in kolesarske poti v Mestni občini Velenje in okolici. V okviru praktičnega usposabljanja sem sodelovala pri projektu Evropske unije - program LEADER - LAS, pri pripravi vsebine za novo tematsko pot: "Tematska kolesarska pot Paški Kozjak". Delo je potekalo v sodelovanju z Mestno občino Velenje. Nato sem v diplomskem delu svoje delo razširila in dodala pregled obstoječih ter predvidene tematske poti v Velenju in okolici.

Ključne besede: tematska pot, kolesarska pot, Paški Kozjak, program LEADER, naravna in kulturna dediščina.

ABSTRACT

On trails rich with natural and cultural heritage there are more and more people taking walks every day and looking for a contact with nature. Thematic or learning trails that nature offers are especially suitable for that. This thesis presents thematic, hiking and biking trails in Velenje and surroundings. As a part of my practical training I participated in European Union's project – LEADER – LAS program, collecting content for a new thematic trail: »Thematic biking trail Paški Kozjak«. The work was done in collaboration with the town of Velenje. For this thesis, I expanded my work and added an overview of existing and future planned thematic trails in Velenje and surroundings.

Key words: thematic trail, biking trail, Paški Kozjak, LEADER program, natural and cultural heritage.

KAZALO

1	UVOD	10
1.1	Izhodišča raziskave	10
1.2	Namen naloge	11
1.3	Cilji	11
1.4	Metode dela.....	11
2	TEMATSKE IN UČNE POTI.....	13
2.1	Nastanek in vloga gozdnih učnih, turističnih in drugih tematskih poti	13
2.2	Predstavitev sistema pohodniških poti v Sloveniji	13
2.3	Tematske poti v predpisih.....	14
2.3.1	Zakon o planinskih poteh.....	14
2.3.2	Zakon o ohranjanju narave	15
2.3.3	Zakon o gozdovih	15
2.3.4	Pravilnik o prometni signalizaciji in prometni opremi na javnih cestah.....	15
3	"TEMATSKA KOLESARSKA POT PAŠKI KOZJAK"	16
3.1	Naravne vrednote in kulturna dediščina.....	18
3.2	Potek poti	21
4	OBSTOJEČE TEMATSKE, POHODNE IN KOLESARSKA POTI V MESTNI OBČINI VELENJE IN OKOLICI	29
4.1	Tematske poti.....	29
4.1.1	Po poteh reformacije v Šaleški dolini	30
4.1.2	Pozojeva grajska pot okoli Velenja	32
4.1.3	Tematska pot na območju šaleških jezer	34
4.1.4	Družinska, Glasbena in Planinska pot po Kožlju	35
4.1.5	Turistična vinska pot Šentilj pri Velenju.....	36
4.1.6	Poti škrata Bisera	36
4.1.7	Gozdna učna pot Konovo – Debrca.....	37
4.1.8	Tematska učna pot "Sadni gozd"	37
4.2	Planinske poti	38
4.2.1	Paški Kozjak.....	38
4.2.2	Šaleška planinska pot.....	38
4.2.3	Gora Oljka	38
4.2.4	Jakec.....	38
4.2.5	Graška gora.....	39
4.2.6	Veliki Koželj	39
4.3	Kolesarske poti.....	40

4.3.1 Med šaleškimi jezeri	40
4.3.2 Tilnova kolesarska pot.....	40
4.3.3 Okrog Sevčnika	41
4.3.4 Na Jakca	41
4.3.5 Na Goro Oljko.....	41
4.3.6 Na Ponikvansko planoto	42
4.3.7 Okrog Gonžarjeve peči	42
4.3.8 Na Graško Goro	42
4.3.9 Na Paški Kozjak	43
4.3.10 Okrog Vodemle (in na Lubelo)	43
5 UČNA POT SEKUNDARNI BIOTOP MED ŠKALSKIM IN VELENJSKIM JEZEROM (V NAČRTU).....	44
6 RAZPRAVA	46
7 POVZETEK.....	48
8 LITERATURA IN VIRI	50
9 PRILOGA: Zgibanka "Tematska kolesarska pot Paški Kozjak"	53

KAZALO SLIK

Slika 1: Primer lamele za kulturni spomenik ali objekt v naselju, ki usmerja h kulturni znamenitosti (Medmrežje 14)	15
Slika 2: Primer lamele za naravno znamenitost ali objekt v naselju, ki označuje smer, v kateri je pomemben park, botanični vrt, živalski vrt ipd. (Medmrežje 14)	15
Slika 3: Žig "Podrgni me" (Medmrežje 22)	16
Slika 4: Logotip LEADER (Medmrežje 15)	17
Slika 5: Zavarovana območja (Medmrežje 16)	18
Slika 6: Trasa poti Paški Kozjak (Zgibanka)	21
Slika 7: Uvodna tabla Paški Kozjak (Lastni vir)	22
Slika 8: Velunja peč (Lastni vir)	23
Slika 9: Gospodarsko poslopje (Lastni vir)	24
Slika 10: Kulturna dediščina na informacijski tabli (Lastni vir)	24
Slika 11: Rastlinstvo na informacijski tabli (Lastni vir)	26
Slika 12: Trilistna valdštajinja (Medmrežje 18)	26
Slika 13: Stopinje gamsa (Medmrežje 7)	27
Slika 14: Sledi hermelina (Medmrežje 7)	27
Slika 15: Informacijska tabla s panoramsko sliko (Medmrežje 21)	28
Slika 16: Karta lokacij tematskih poti v Mestni občini Velenje (Medmrežje 22)	29
Slika 17: Pozojeva grajska pot (Medmrežje 19)	32
Slika 18: Tematska pot na območju šaleških jezer (Petkovšek in Šterbenk, 2010)	34
Slika 19: Tematska učna pot "Sadni gozd" (Medmrežje 20)	37

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Širša zavarovana območja v Sloveniji (Medmrežje 17)	19
Preglednica 2: Obstoječe poti v Mestni občini Velenje	29
Preglednica 3: Vrednotenje tematskih poti na območju Mestne občine Velenje, ki jih ponujajo v Turistično-informacijskem centru Velenje	46

1 UVOD

1.1 Izhodišča raziskave

V Šaleški dolini, kjer leži Mestna občina Velenje, turizem v preteklosti ni predstavljal pomembnejše gospodarske panoge. V dolini se nahajajo pomembna nahajališča lignita in v povezavi s tem sta se razvijala predvsem industrija in energetika. Posledice ugrezanja tal in izkopavanja lignita so povzročile nastanek treh jezer v Šaleški dolini, ki so preoblikovala podobo Šaleške doline. Na bregovih Velenjskega in Škalskega jezera se je razvil turistično-rekreacijski center, ki ponuja številne oblike rekreacije. Velenjsko jezero je izziv za ljubitelje veslanja in jadrnanja, prijetno je tudi za plavanje. Škalsko jezero je namenjeno ribolovu, pozimi pa je čudovito naravno drsališče. V Mestni občini Velenje je več urejenih mestnih kolesarskih poti v okolici ter več označenih planinskih in tematskih poti.

Tematske poti delimo glede na vsebino (Makovec Haložan idr., 2010):

- kulturno-etnološke: poti kulturne dediščine, zgodovinske, etnološke, romarske, kulinarne in vinske poti,
- naravoslovne: poti naravne dediščine, gozdne učne poti, poti po zavarovanih območjih in
- športno-rekreativne: poti za nordijsko hojo, sprehajalne poti, trim steze in fitnes steze.

V okviru praktičnega usposabljanja smo sodelovali pri projektu EU – program LEADER, LAS, katerega nosilec je bila Mestna občina Velenje. Projekt »Tematska kolesarska pot Paški Kozjak« je nastal s finančno pomočjo Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje (program LEADER). Za novo nastalo »Tematsko kolesarsko pot Paški Kozjak« smo iskali podatke o naravni in kulturni dediščini območja Paški Kozjak s ciljem priprave vsebine za informacijske table.

Začetna navodila za delo so nam posredovali na uvodnem seminarju na Mestni občini Velenje, kjer smo imeli kratko predstavitev dela in projekta. Kasneje smo si ogledali traso novo nastale poti in po pridobljenih navodilih pričeli z delom. Najprej smo zbirali pisne in ustne informacije in gradiva, kartirali na terenu, fotografsko dokumentirali in pregledali zbrane podatke in gradiva. Zaključek dela predstavlja projektna naloga, ki vsebuje vsebino in predloge za informacijske table ob poti. Po sestavljeni vsebini za informacijske table je sledil sestanek o predlogih za lokacije ter skupen ogled le teh. V mesecu septembru je potekala otvoritev poti, ki je opremljena s čudovitimi informacijskimi tablami, ki bodo pripomogle k večji prepoznavnosti kraja ter k dvigu kvalitete bivanja z ustrezno urejenimi in opremljenimi potmi, ki omogočajo rekreacijo in sproščanje v naravi.

Paški Kozjak v svojih razpotjih radovednemu kolesarju ali popotniku odkriva domače, etnološke bisere nekdanjih časov in bogastvo živalskega in rastlinskega sveta. Med drevesnimi vrstami se izmenjujejo v mešanem gozdu bukev in jelka, smreka in gaber, bor in breza. Travnate planote pogosto ne poznajo kose, na njih so se včasih pasle ovce, danes pa le redko še tudi govedo. Zaradi ekstenzivnega kmetijstva se je ohranila tradicionalna kulturna krajina, kjer so habitati številnih zanimivih, redkih ter ogroženih rastlinskih in živalskih (nevretenčarskih) vrst. Glavni vrhovi Paškega Kozjaka so znano razgledišče Špik – 1109 m, najvišji vrh Basališče – 1272 m in najvišji vrh Dobrne Štrukljev vrh 1227 m. Z vrha Špika je čudovit razgled na Mozirsko planino, Raduho, Peco, Uršljo goro in Savinjske Alpe. Malo pod

Špikom se nahajata najvišje ležeča farna cerkev v Šaleški dolini, cerkev sv. Jošta iz leta 1884 ter dom na Paškem Kozjaku. Na tem območju poteka tromeja med občinami Dobrna, Mislinja in Velenje. Del Paškega Kozjaka je umeščen v NATURO 2000 ter s tem v evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, ki so namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov.

V diplomsko nalogo so vključene tudi obstoječe tematske, kolesarske in planinske poti v Mestni občini Velenje in okolici ter predvidena učna pot »Sekundarni biotop med Škalskim in Velenjskim jezerom«.

1.2 Namen naloge

Namen naloge je bil zbrati podatke za novo kolesarsko-tematsko pot Paški Kozjak. Iskali smo podatke o naravni in kulturni dediščini Paškega Kozjaka in pripravili vsebino, ki se nam je zdela primerna za umestitev na informacijske table ob poti. Hkrati je bil namen popisati obstoječe tematske, planinske in kolesarske poti v Mestni občini Velenje in okolici ter tiste, ki so v načrtu lokalne skupnosti.

1.3 Cilji

Cilji diplomskega dela:

1. pripraviti popise in opise naravne in kulturne dediščine Paškega Kozjaka za informacijske table ob poti,
2. popisati in opisati obstoječe tematske poti v Mestni občini Velenje in okolici,
3. predstaviti predvidene tematske poti v Mestni občini Velenje.

1.4 Metode dela

1. **Iskanje informacij in gradiv (pisnih in ustnih) o novi tematski poti na Paški Kozjak:** za potrebe priprave vsebine za informativne table smo najprej pričeli z iskanjem pisnih virov v knjižnici, na Mestni občini Velenje, pridobivali informacije iz Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave – območna enota Celje, Muzeja Velenje, ustnih virov lokalnih prebivalcev Paškega Kozjaka ter internetnih virov.
2. **Zbiranje gradiv o obstoječih in predvidenih tematskih poteh:** podatke o obstoječih in predvidenih poteh smo pridobili na Turistično-informacijskem centru Velenje in na Mestni občini Velenje.
3. **Ogled poti in fotografsko dokumentiranje:** z vodjo projekta ga. Špelo Šeliga smo si ogledali traso poti, kasneje smo teren obiskali še nekajkrat, kjer smo iskali informacije

in fotografsko dokumentirali, da smo zbrali gradivo za prvo predstavitev dela na Mestni občini Velenje.

4. **Kontaktiranje lokalnih prebivalcev:** lokalni prebivalci so nas usmerjali na poti in nas vodili do znamenitosti, pripovedovali zgodbe iz preteklosti in nas seznanjali s sedanostjo ter razmerami na Paškem Kozjaku.
5. **Trasiranje:** s karto poti smo iskali znamenitosti in primerne lokacije za postavitev informativnih tabel v okolje.
6. **Analiza zbranih informacij in gradiv:** zbrana gradiva smo smiselno oblikovali v besedilo in pripravili vsebino, ki smo jo umestili na informativne table ter na promocijsko gradivo.
7. **Priprava projektne naloge za novo tematsko pot »Tematska kolesarska pot Paški Kozjak«.**

2 TEMATSKE IN UČNE POTI

2.1 Nastanek in vloga gozdnih učnih, turističnih in drugih tematskih poti

Tematske poti so nastale pred več kot 30 leti, ustanovili so jih gozdarji, danes jih je več kot 100, namenjene so izobraževanju, rekreaciji in turizmu. Začelo se je s tematskimi potmi, ki so jih imenovali gozdne učne poti in sicer leta 1974, ko sta nastali prvi dve, ena na Šmarnogorski Grmadi, druga v Bistri pri Vrhniki. Pionirji so bili gozdarji, ki so imeli pri svojem delu jasen namen: širiti med ljudi znanje o gozdu in gozdarstvu na zanimiv in privlačen način. Po letu 1974 se je število tematskih poti povečevalo, nastajale so v vseh predelih Slovenije, pojavljala so se nova imena in s tem nove vsebine (Lesnik, 2006).

Pojem pohodništvo v prvi vrsti opisuje aktivnost hoje, ki se lahko izvaja v različnih okoljih in skozi vse leto. Zato pod pojmom pohodništvo v turističnem smislu ne moremo in ne smemo razumeti le planinskih in hribovskih poti v naravi, temveč tudi vse tematske poti in druge pešpoti. Skupino tematskih poti sestavljajo npr. vinske poti, kulturne poti, orientacijske poti, kulinarčne poti, geološke poti, gozdne in druge učne poti ipd.

2.2 Predstavitev sistema pohodniških poti v Sloveniji

Pohodniške poti so razdeljene po dveh glavnih kriterijih:

1. glede na vrsto poti, njene značilnosti, tematiko oziroma namen in motiv za hojo,
2. glede na prostorski obseg in pomen v okolju.

1. Po namenu, motivu za hojo, osnovnih značilnostih poti oziroma njihovi osrednji temi delimo pohodniške poti na (Vesenjak idr., 2005):

- ŠPORTNO-REKREATIVNE POTI so poti, kjer je osnovni motiv hoje gibalna dejavnost v naravi in jih delimo na: planinske poti, (rekreacijske) pešpoti, sprehajalne poti,
- TEMATSKE-TURISTIČNE POTI so tiste poti, ki jih označujejo skupne lastnosti, posebnosti, tematika. Delimo jih na: poti kulturne dediščine, poti naravne dediščine, zgodovinske poti, etnološke poti, vinske in kulinarčne poti, romarske poti, druge specializirane poti,
- NARAVOSLOVNE UČNE POTI so poti, na katerih so obiskovalcem predstavljeni in razloženi predvsem naravni procesi, oblike in pojavi. Omenjene naravnogeografske značilnosti so ponavadi predstavljene z informacijskimi ali opozorilnimi tablami, informacijskimi vodniki ali drugim informacijsko-promocijskim materialom. Delimo jih na: gozdne učne poti, geološke poti, geografske poti, druge poti,
- POTI PO ZAVAROVANIH OBMOČJIH, ki v svojih vrstah združujejo prve tri navedene poti in sicer: športno rekreativne poti, tematske poti, naravoslovne-učne poti.

2. Glede na prostorski obseg in pomen v okolju vertikalno delimo poti na (Vesenjak idr., 2005):
- MEDNARODNE POTI oziroma poti mednarodnega/meddržavnega pomena,
 - NACIONALNE POTI oziroma poti državnega ali nacionalnega pomena, ki potekajo po slovenskem ozemlju,
 - REGIONALNE POTI oziroma poti regionalnega pomena, ki potekajo po širšem območju posamezne regije,
 - LOKALNE POTI, ki so krajše in pomembne predvsem v lokalnem okolju, namenjene tako za uporabo domačinom kot tudi turistom za dopolnitev primarne turistične ponudbe kraja.

Skupine gostov so razdeljene v štiri glavne skupine s podskupinami (Vesenjak idr., 2005):

- rekreativci in aktivni športniki (planinci, alpinisti, zmerni in aktivni rekreativci, mlajši pari in pari srednjih let, ipd.),
- generacija 50+ in aktivni seniorji,
- družine z otroki,
- občudovalci in raziskovalci naravne in kulturne dediščine: šolske skupine, ljubitelji narave, kulture, dediščine, znanstveniki, pustolovci.

2.3 Tematske poti v predpisih

Tematske poti so javnega značaja. Uporabniki imajo pravico, da tematske pohodne poti uporabljajo za hojo, tek ali kolesarjenje, skrbniki pa imajo pravico in dolžnost, da tematske pohodne poti vzdržujejo in označujejo z risanjem markacij, postavljanjem usmerjevalnih in informacijskih tabel. Lastniki zemljišč, preko katerih poteka tematska pot, morajo uporabnikom dopustiti, da jo uporabljajo. Uporabnik je dolžan tematsko pot uporabljati tako, da se zaradi njegove hoje ali teka po njej ter na in ob zemljišču, favni in flori ob njej ne dela škode ter ne ogroža drugih uporabnikov. Uporaba tematskih poti je na lastno odgovornost. Tematske poti zakonsko niso opredeljene (Makovec Haložan idr., 2010), se pa navezujejo na: Zakon o planinskih poteh, Zakon o ohranjanju narave, Zakon o gozdovih in na Pravilnik o prometni signalizaciji in prometni opremlitvi na javnih cestah.

2.3.1 Zakon o planinskih poteh (Ur. l. RS, št. 61/2007)

„Planinska pot je ozek pas zemljišča, praviloma na gričevnatem, hribovitem in goratem svetu, namenjen za hojo, tek ali plezanje, ki je lahko obstoječa pešpot ob javni prometni površini, poljska pot ali ustrezna gozdna prometnica, lahko pa je tudi samostojna, praviloma največ en meter široka, le v nujnih primerih z naravnim materialom utrjena pohodna trasa“ (Ur. l. RS, št. 61/2007).

Podrejeni predpisi:

1. Uredba o vsebini evidence o planinskih poteh in o načinu njene vzpostavitve in vodenja (Ur. l. RS, št. 16/2008),
2. Pravilnik o označevanju in opremljanju planinskih poti (Ur. l. RS, št. 80/2008),

3. Pravilnik o načinu prostorskega prikaza tras planinskih poti (Ur. l. RS, št. 80/2008),
4. Pravilnik o načinu vzdrževanja in sanacije planinskih poti (Ur. l. RS, št. 80/2008),
5. Pravilnik o kategorizaciji planinskih poti (Ur. l. RS, št. 80/2008).

2.3.2 Zakon o ohranjanju narave (Ur. l. RS, št. 96/2004)

»Ta zakon določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave. Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti so ukrepi, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitati ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja« (Ur. l. RS, št. 96/2004).

- Pravilnik o označevanju zavarovanih območij naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 117/2002, Ur. l. RS, št. 53/2005, sprem.).

2.3.3 Zakon o gozdovih (Ur. l. RS, št. 30/1993)

- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (Ur. l. RS, št. 12/2008);
- Uredba o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom (Ur. l. RS, št. 88/2005, 56/2007).

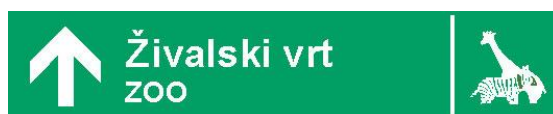
2.3.4 Pravilnik o prometni signalizaciji in prometni opremi na javnih cestah (Ur. l. RS, št. 46/2000)

Turistična in druga obvestilna signalizacija je namenjena obveščanju udeležencev v cestnem prometu o kulturnih, zgodovinskih in naravnih znamenitostih ali spomenikih.

Znaki za obveščanje o smeri, v kateri so kulturni spomeniki, varovano območje narave, pomembnejša turistična znamenitost, objekt in naprava znotraj območja znamenitosti ali naselja (Ur. l. RS, št. 46/2000).

Slika 1: Primer lamele za kulturni spomenik ali objekt v naselju, ki usmerja h kulturni znamenitosti (Medmrežje 14)

Slika 2: Primer lamele za naravno znamenitost ali objekt v naselju, ki označuje smer, v kateri je pomemben park, botanični vrt, živalski vrt ipd. (Medmrežje 14)

3 “TEMATSKA KOLESARSKA POT PAŠKI KOZJAK”

Z zbiranjem informacij in gradiv (pisni in ustni viri), kartiranjem na terenu, fotografskim dokumentiranjem in pregledom zbranih podatkov in gradiv smo dosegli naslednje rezultate:

- urejena je nova tematska kolesarska pot,
- povečana je privlačnost podeželskega okolja,
- povezali smo turistično in športno ponudbo,
- promocija kraja je vsebinsko kvalitetnejša,
- povezano je središče Mestne občine Velenje z njegovo okolico in sosednjimi občinami z razvito kolesarsko infrastrukturo in
- zagotovljena je boljša in varnejša pot za športno in kulturno preživljanje prostega časa.

Nastala je nova in zahtevna rekreativna kolesarska pot, ki bo zagotavljala varno pot in boljšo medobčinsko in medmestno povezavo. Rezultat je bil dosežen s kakovostno umestitvijo prometne signalizacije na lokalne ceste hribovja Paški Kozjak. S tem projektom se uresničuje cilj spodbujanja kolesarjenja kot trajnostne oblike mobilnosti. S postavitvijo informacijskih tabel na poti se obiskovalcem približa poznavanje kraja, njegovih kulturnih, zgodovinskih, umetnostnih in drugih znamenitosti. Tematika je primerna vsem starostnim skupinam, predvsem atraktivna in inovativna je za najmlajše, saj je omogočeno zbiranje žigov z igro »Podrgni me«, ki so umeščeni v stebrih tabel.

Slika 3: Žig “Podrgni me” (Medmrežje 22)

LEADER (Liaison Entre Actions de Developpement Rural)

Predstavlja povezavo med ukrepi za razvoj podeželja. Pristop LEADER je, kot ukrep Evropske strukturne politike, namenjen izboljšanju razvojnih možnosti podeželja z aktivnim vključevanjem lokalnega prebivalstva. Osnovni cilj pristopa je izgradnja in učinkovita raba lokalnih zmogljivosti ob aktivni vlogi lokalnega prebivalstva. Pristop LEADER je namenjen vsem zainteresiranim prebivalcem podeželja, ki želijo z uresničevanjem lokalnih pobud preko lokalnega partnerstva prispevati k razvoju lastnega območja. Finančna sredstva ukrepov so

namenjena izvajanju lokalnih razvojnih strategij (LRS), spodbujanju medregijskega in čezmejnega sodelovanja ter vodenju lokalnih akcijskih skupin, pridobivanju strokovnih znanj in animacij območja (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2011).

Lokalna akcijska skupina (LAS)

Gre za organizirano javno-zasebno partnerstvo na opredeljenem podeželskem območju z namenom učinkovitejšega razvoja le-tega. Njegova naloga je, da na podlagi dobrega poznavanja domačega prostora (lokalnih virov, problemov in priložnosti) izdela in preko projektov izvaja lokalno razvojno strategijo ter upravlja s finančnimi sredstvi iz ukrepov LEADER. Organiziranje LAS po pristopu LEADER je tudi pogoj za pridobitev finančne podpore iz ukrepov LEADER. LAS sestavljajo predstavniki javnega, ekonomskega in civilnega sektorja, s čimer združuje razpoložljive človeške in finančne vire vseh treh sektorjev za učinkovitejše delo LAS in izvajanje projektov. Vsak od sektorjev ima svoje značilnosti in lahko prispeva k razvoju podeželja na drugačen način. Bistvo ustanovitve LAS je s sodelovanjem partnerjev iz vseh treh sektorjev učinkovito izvajanje lokalne razvojne strategije in uresničevanje njenih razvojnih ciljev (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2011).

Sedem ključnih spodbud, ki jih LEADER ukrepi predvidevajo (Medmrežje 1):

1. lokalne razvojne strategije izhajajo iz območja,
2. pristop od spodaj navzgor,
3. javno-zasebna partnerstva: lokalne akcijske skupine (LAS),
4. omogočanje inovacij,
5. povezani in večsektorski ukrepi,
6. povezovanje v mrežo,
7. sodelovanje.

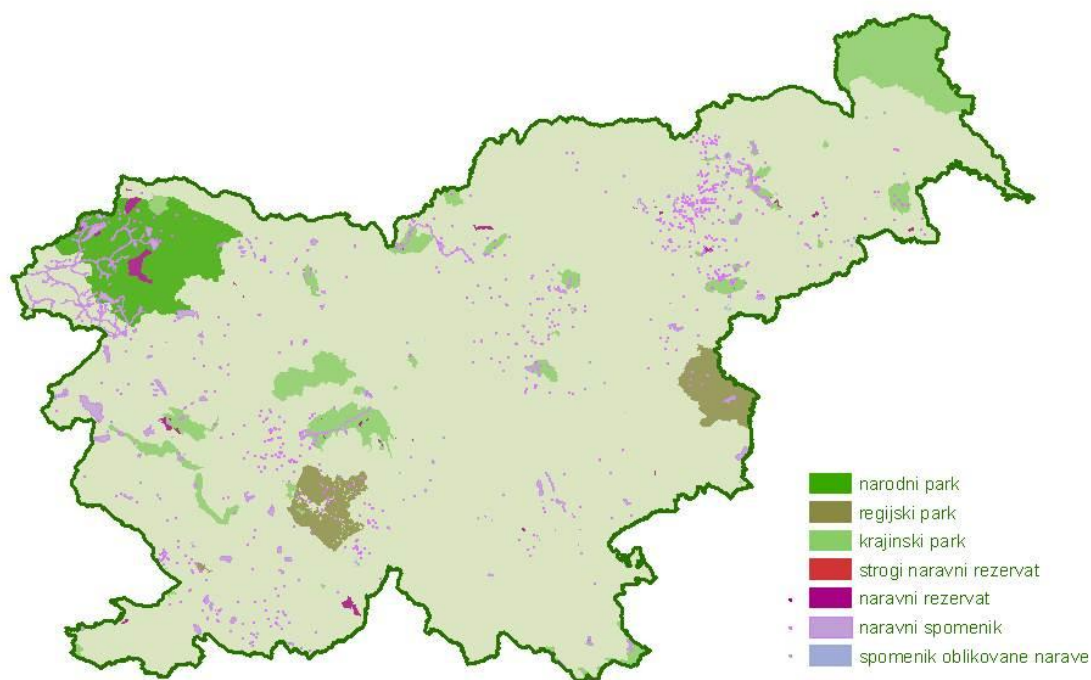
Slika 4: Logotip LEADER (Medmrežje 15)

3.1 Naravne vrednote in kulturna dediščina

»**Naravna vrednota** je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drugi vredni pojav, oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava« (Ur. l. RS, št. 96/2004).

Naravne vrednote so zlasti geološki pojavi, minerali in fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemski kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava (Ur. l. RS, št. 96/2004).

V letu 2012 smo imeli v Sloveniji določena naslednja zavarovana območja narave: 1 narodni park, 3 regijske parke, 44 krajinskih parkov, 1 strogi naravni rezervat, 54 naravnih rezervatov in 1276 naravnih spomenikov. Zavarovanih je 256315 ha, kar je 12, 64 % površine Slovenije (Medmrežje 2).

Slika 5: Zavarovana območja (Medmrežje 16)

Preglednica 1: Širša zavarovana območja v Sloveniji (Medmrežje 17)

IME	LETO ZAVAROVANJA	POVRŠINA (ha)
Narodni parki		
Triglavski narodni park	1981, 2010	83982
Regijski parki		
Kozjanski park	1981	20760
Notranjski regijski park	2002	22282
Regijski park Škocjanske jame	1996	401
Krajinski parki		
Beka – soteska Glinščice z dolino Griža, ponornimi jamami in arheološkimi lokalitetami Lovrencom in grad nad Botačem	1992	265
Boč – Plešivec	1990	886
Golte	1987	1132
Južni in zahodni obronki Nanosa	1987	2167
Južni obronki Trnovskega gozda	1985	1041
Krajinski park Boč – Donačka gora		
Krajinski park Drava	1992	2175
Krajinski park Goričko	2003	46268
Krajinski park Jareninski dol	1992	469
Krajinski park Jeruzalemsko – Ormoške gorice	1992	1911
Krajinski park Kamenščak - Hrastovec	1992	848
Krajinski park Kolpa	1998,2006	4332
Krajinski park kopališča Banovci	1976	Ni znano
Krajinski park Kum	1996	2232
Krajinski park Lahinja	1988	259
Krajinski park Ljubljansko barje	2008	13505
Krajinski park ljutomerski ribniki in jeruzalemske gorice	1976	1346
Krajinski park Mariborsko jezero	1992	200
Krajinski park Mrzlica	1996	149
Krajinski park Negova in Negovsko jezero	1967	177
Krajinski park Ponikovski kras	1998	1769
Krajinski park Rački ribniki - Požeg	1992	459
Krajinski park Radensko polje	2012	1497
Krajinski park Strunjan	1990, 2004	429
Krajinski park Štatenberg	1991, 1992	285
Krajinski park Šturmovec	1979	215
Krajinski park vrtine in kopališča v Moravcih	1976	Ni znano
Krajinski park Žabjek	1992	175
Logarska dolina	1987	2431
Mašun	1969	87
Nanos – južna in zahodna pobočja z vrhovi Pleše, Grmade in Ture	1984	1008
Planina-območje, Planinsko polje, Planinska jama, Markova jama v Nartu, Škratovka, Izviri v Malnih, Unška koliševka	1984	668
Polhograjski dolomiti	1974	11608
Rakova dolina pri Rakeku (Rakov Škocjan)	1949	124
Ribnik Vrbje z zaledjem	2008	66
Robanov kot	1950, 1987	1447
Sečoveljske soline	1990, 2001	721

Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale	1984	446
Spominski park Udin Boršt	1985	1754
Štanjel	1951, 1992	29
Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	1984	459
Topla	1966	1529
Zajčja dobrava	1973	65
Zgornja Idrijca	1993	4474

Velik delež varovanih območij, veliko število naravnih vrednot in velika biotska raznovrstnost so posledica geografske pestrosti Slovenije, dolgoletna prisotnost in dejavnosti človeka pa se odražajo v bogati kulturni dediščini in raznoliki kulturni pokrajini (Lampič in Mrak, 2008).

Kulturna dediščina označuje spomenike, skupino stavb ali lokacije, ki imajo zgodovinsko, arheološko, etnološko, znanstveno in antropološko vrednost.

»Kulturna dediščina so območja in kompleksi, grajeni in drugače oblikovani objekti, predmeti ali skupine predmetov oziroma ohranjena materializirana dela kot rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja v slovenskem in širšem prostoru, katerih varstvo je zaradi njihovega zgodovinskega, kulturnega in civilizacijskega pomena v javnem interesu« (Ur. l. RS, št. 7/1999).

«Dediščina so predvsem arheološka najdišča in predmeti; naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra, oblikovana naravna in kulturna krajina, stavbe, njihovi deli ali skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti; stavbe in drugi predmeti, ki so v zvezi s pomembnimi osebami in dogodki naše politične, gospodarske in kulturne zgodovine; arhivsko gradivo; knjižnično gradivo; predmeti ali skupine predmetov zgodovinskega, umetnostnozgodovinskega, arheološkega, umetnostnega, sociološkega, antropološkega, etnološkega ali naravoslovnega pomena, ki izpričujejo zgodovinska dogajanja na Slovenskem« (Ur. l. RS, št. 7/1999).

3.2 Potek poti

Po poteh, ki so bogate z naravnimi, kulturnimi in zgodovinskimi znamenitostmi, se sprehaja vedno več ljudi, ki iščejo stik z naravo. Zato so posebej primerne tematske oz. učne poti, ki nam jih nudi pokrajina naše doline in jih lahko predstavimo na informacijskih tablah. Tematska kolesarska pot se začne ob cesti, ki vodi mimo proizvodnih obratov podjetja Vemont in nas po urejeni kolesarski in pešpoti pripelje do križišča (točka B na sliki), kjer lahko pot nadaljujemo v smeri urinega kazalca ali pa izberemo obratno smer. Ob poti je postavljenih osem informacijskih tabel, ki obiskovalcem predstavljajo: Paški Kozjak, Velunjo peč, kulturno dediščino (profana stavbna in memorialna dediščina), osameli kras, rastlinstvo, živalstvo in tabla s panoramsko sliko.

Slika 6: Trasa poti Paški Kozjak (Zgibanka)

Informacijska tabla 1: Paški Kozjak

Na severu meji Paški Kozjak na Vitanjsko – Doliško podolje, na jugu na Dobrnsko podolje, na zahodu na sotesko Pake, na vzhodu pa na sotesko Hudinje. Glavni greben leži v smeri vzhod – zahod in meri v dolžino 10 km. Osrednji del Paškega Kozjaka je mogočna guba, ki je vzdolžno razklana v dve slemeni. Glavno sleme se strmo dviga nad sotesko Pake v Špik. Proti vzhodu se vzpenja bolj polagoma in doseže višek v Basališču. Tu se sleme razdeli na dvoje, med njima pa je visoka suha dolina Ojstrica. Proti jugovzhodu se površje znižuje do obrobni hribov. Paška sinklinala je večinoma zgrajena iz spodnjetrojnih apnencev in dolomitov, med katerimi so vzdolžni pasovi peščenjakov. Med apnencem in dolomitom se pojavljajo plasti skrilavih glinovcev, laporjev in peščenjakov. Paški Kozjak je pretežno gozdnat, na temenu pa so travnate planote. Na apnencu v najvišjem pasu uspevata bukev in jelka, nižje bukev in bor. Na dolomitu so sestoji smreke in bukve, gabra in bora, hrasta in gabra ter javorja in jelše. Zaradi ekstenzivnega kmetijstva se je ohranila tradicionalna kulturna krajina, kjer so habitati številnih zanimivih, redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih (nevretenčarskih) vrst. Po slemenu poteka Hayekova vegetacijska linija, meja med ilirskim in srednjeevropskim rastlinstvom (ZRSVN, 2012).

Slika 7: Uvodna tabla Paški Kozjak (Lastni vir)

Malo pod Špikom (1109 m) se nahaja najvišje ležeča farna cerkev v Šaleški dolini, cerkev sv. Jošta, potek tromeje med občinami Dobrna, Mislinja in Velenje ter dom na Paškem Kozjaku (Medmrežje 3).

NARAVNA VREDNOTA: Plakopec (Brezejec) – Vrh pri Visokem na Paškem Kozjaku

Opis: Plakopec je vrh pri Visokem (991m). Loči ju le travnato sedlo. Vrh je iz kompaktnih apnenčevih skladov. Ta grebenasta tvorba je dolga 70 – 100 m, visoka pa do 20 m. Na severni strani se odpira manjša 3-4 m dolga votlina (ZRSVN, 2012).

Informacijska tabla 2: Velunja peč

Velunja peč predstavlja za osameli kras (karbonatni masiv, ki ga obdaja nekarbonatna kamninska podlaga) zelo izjemen kraški pojav – naravni most, visok skoraj 10 m, in je eden večjih v Sloveniji. V njegovih stenah je potok v Florjanovem grabnu, ki pred izlivom v Pako ponikne, oblikoval štiri manjše vodoravne kraške jame, globoke do 30 m, pod mostom pa se voda pretaka čez dva slapova. Prvi je visok 5 m, drugi pa 7 m. Most je nastal v spodnje in srednjetriasnih apnencih, dolomitih in skrilavcih v tektonsko precej prelomljeni coni, kjer je voda med tokom najprej predrila karbonatno gmoto in izdolbla predor (tunelska jama), zaradi krušenja sten in stropa se je tunnel večal, dokler se ni strop s pomočjo zakrasevanja površja in posledično njegovega stalnega zniževanja deloma porušil, jama pa se je odprla na površje. Proces zakrasevanja in nenehnega zniževanja površja sta odvisna od razporeditve razpok in debeline plasti apnenca. Gostejše kot so razpoke in prelomi ter tanjše apnenčaste plasti, bolj občutljiv je strop za rušenje. Naravni most je tako ostanek nekdanjega jamskega stropa (Špeh idr., 2005).

Slika 8: Velunja peč (Lastni vir)

Informacijska tabla 3: Kulturne znamenitosti

A. Profana stavbna dediščina

1. Gospodarsko poslopje - Lešnik

Opis: gospodarsko poslopje je pravokotnega tlorisa, vzdolž fasade podaljšano v kozolec. Hlev je pozidan, pod je iz tesanih hrastovih brun. Na tramu stranske vzhodne fasade je letnica 1874. Dvokapna streha je krita z opečno kritino.

Datacija enote: tretja četrtina 19. stol., 1874 (Medmrežje 4).

Slika 9: Gospodarsko poslopje (Lastni vir)

2. Gospodarsko poslopje – Pušnikov marof

Opis: zidana stavba pravokotnega tlorisa s podom, grajenim iz tesanih brun, ki se podaljšuje v kozolec na tri okna z brano. Čopasta dvokapnica je krita z bobrovcem. Na podu je letnica 1897.

Datacija enote: zadnja četrtina 19. stol., 1897 (Medmrežje 4).

Slika 10: Kulturna dediščina na informacijski tabli (Lastni vir)

B. Memorialna dediščina

1. Spominsko znamenje preboju XIV. divizije

Opis: kamnit blok z napisom v spomin na preboj XIV. divizije s Paškega Kozjaka proti Graški gori z 19. na 20. februar 1944. Zasnova D. Samca, uredili so ga leta 1958.

Datacija enote: tretja četrtina 20. stol., 1958, druga svetovna vojna

Lokacija: spominsko znamenje stoji na domačiji Čujež v Paki pri Velenju (Medmrežje 4).

2. Nagrobnik Ludviku Blagotinšku

Opis: grob kurirja šentiljskega okraja OF Ludvika Blagotinška (1927 – 1944), padlega maja 1944. Na grobu je iz kamnitih blokov sestavljen nagrobnik z napisom.

Datacija eneote: druga svetovna vojna (Medmrežje 4).

Informacijska tabla 4: Osameli kras

Na levem bregu pritoka Pake, Jesenika, se v severnem pobočju istoimenske vzpetine (684 m) nahajajo Paška, Turnškova in Ovčja jama. Naravni pogoji za nastanek jam so zelo ugodni, saj je območje tektonsko močno pretrto; plasti spodnjetriasnih apnencev in skrilačev se izmenjujejo s permokarbonskimi apnenci, glinastimi skrilačev ter peščenjaki in konglomerati. Jame imajo status geomorfološke naravne vrednote lokalnega pomena (Špeh idr., 2005).

Ovčja jama nad Pako: jama z breznom meri v dolžino 25 m in je globoka 5 m. Odkrita je bila 26.06.1973 (Medmrežje 5).

Turnškova jama: jama z breznom meri v dolžino 18 m in v globino 8 m. Odkrita je bila 25.06.1973 (Medmrežje 5).

Paška jama: jama z breznom meri v dolžino 51 m in v globino 11m. Odkrita je bila 29.03.1971 (Medmrežje 5).

Ali veš kaj je osameli kras?

S pojmom osameli kras označujemo kraška območja, omejena z nekraškim ozemljem. Apnenci in dolomiti niso v večjih sklenjenih površinah in so omejeni na sorazmerno majhne, ločene zaplate. V takšnih okoliščinah apnenčevi skladi ne dosežajo večje debeline, zato se morejo razviti le manjši kraški pojavi (Medmrežje 6).

Informacijska tabla 5: Rastlinstvo

Paški Kozjak je pretežno gozdnat, na samem temenu pa so travnate planote. Ta del poraščajo različna travišča (srednjeevropska suha in polsuha travišča s prevladujočo vrsto *Bromus erectus*, alpinska in subalpinska travišča s prevladujočim volkom, evrosibirska suha in polsuha sekundarna travišča, pretežno na karbonatih, oligotrofni mokrotni travniki z modro stožko in sorodne združbe). Na apnencu v najvišjem pasu uspevata bukev in jelka, nižje bukev in bor. Na dolomitu so sestoji smreke in bukve, gabra in bora, hrasta in gabra ter javorja in jelše. Travniki s prevladujočo stožko (*Molinia spp.*) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (*Molinion caeruleae*). Modra stožkovja so negojeni travniki na vlažnih do mokrotnih tleh. Voda zastaja zaradi slabo propustne podlage, bližine vodotoka ali periodičnih poplav. Tla so revna s hranili in zakisana, v prsti je velik delež humusa. Stik z matično geološko podlago je prekinjen. Ta habitatni tip se pojavlja raztreseno po vsej Sloveniji na naplavinah potokov, dnu večjih in manjših dolin, ravninah in kotlinah. Sodi med najhitreje izginjajoče, saj ga ogrožajo izsuševanje, gnojenje, apnenje, prepogosta košnja, zgodnja prva košnja, baliranje sena, onesnaževanje voda, spreminjanje v njive in zaraščanje (ZRSVN, 2012).

Slika 11: Rastlinstvo na informacijski tabli (Lastni vir)

NARAVNA VREDNOTA: Lipa pri LD Loka Velenje

Nasproti lovskega doma Loka Velenje, je rastla cca 15 m visoka lipa, ki je v obsegu merila preko 5 m (ZRSVN, 2012). Lipa je bila v slabem stanju in se je zrušila, posadili so novo, ki v registru ostaja zaščitena.

NARAVNA VREDNOTA: Rastišče trilistne valdštajnije (*Waldsteinia trifolia*)

Kot botanično naravno vrednoto velja omeniti trilistno valdštajnijo (*Waldsteinia ternata* subsp. *trifolia*). V rdečem seznamu ogroženih praprotnic in semenk Slovenije je uvrščena v kategorijo redkih vrst (ZRSVN, 2012). Trajnica, visoka 20 cm, štrlečedlakava, s plazečimi, jalovimi pritlikami (Wraber 2007, str. 216).

Slika 12: Trilistna valdštajnija (Medmrežje 18)

Informacijska tabla 6: Živalstvo

SESALCI: parklarji, rogarji, svinje

GAMS (*Rupicapra rupicapra*)

Gams je manjši votlorog, ki je v plečih visok do 75 cm. Poleti je umazano rumeno rjav do temno siv. Samci imajo debelejšje roglje, ki so na vrhu bolj kljukasti. Odrasli gamsi tehtajo 25-30 kg. Praviloma se gamsi poleti zadržujejo nad gozdno mejo, pozimi se spuščajo nižje. So družabne živali in le stari kozli so samotarji (Medmrežje 7).

Slika 13: Stopinje gamsa (Medmrežje 7)

ZVERI: psi, mačke, kune

Hermelin (*Mustela erminea*)

Trup je dolg, vitek in gibčen. Noge so kratke, gobček je razmeroma kratek, uhlji pa dokaj veliki. Stopala so poleti skromno, pozimi pa gosto odlakana. Pod korenem repa je smradna zadnjična žleza, ki izloča snov z neprijetnim vonjem. Pozimi je hermelin popolnoma bel, le zadnji del repa ostane črn. Aktiven je podnevi in ponoči. Giblje se v skokih, dolgih 30 do 100 cm. Dobro pleza in plava. Gnezdo si naredi v drevesnem duplu, skalni razpoki ali podzemnem rovu. Ker ni izbirčen, ga najdemo povsod, kjer ima zadosti kritja in hrane (Medmrežje 7).

Slika 14: Sledi hermeline (Medmrežje 7)

PTICE: ujede, golobi, sove, ptiči pevci

Lesna sova (*Strix aluco*)

Lesna sova biva v mešanih in listnatih gozdovih, parkih, drevoredih, naseljih. Podnevi spi oziroma počiva in jo opazimo le naključno. Njen neslišen let je prilagodljiv na lov v tihih nočeh. Hrani se z malimi sesalci, pticami, dvoživkami, plazilci, deževniki in žuželkami (Medmrežje 8). Lesna sova naj bi imela najboljši nočni vid med vsemi pticami.

Živali v ljudskih rekah in pregovorih:

- Kadar lastovke nizko letajo, bo slabo vreme.
- Če se pride srnjak dret na senčno stran, bo slabo vreme.
- Če se živali spomladi zgodaj prikažejo, se zima še ponovi.
- Pikapolonica na dlani, ki vzleti prinese srečo. Včasih so verjeli v reklo: »Božji volek, zleti, zleti in pokaži, kje je domek moj.« Ženske so verjele, da se bodo omožile tja, kamor je zletela pikapolonica.
- Če slišiš grlico peti, bo otrok pri hiši (Raziskovalni tabor, 1991).

Informacijska tabla 7: Panorama

Sliko je uredila Mestna občina Velenje in stoji malo pod vrhom pri Planinskem domu na Paškem Kozjaku.

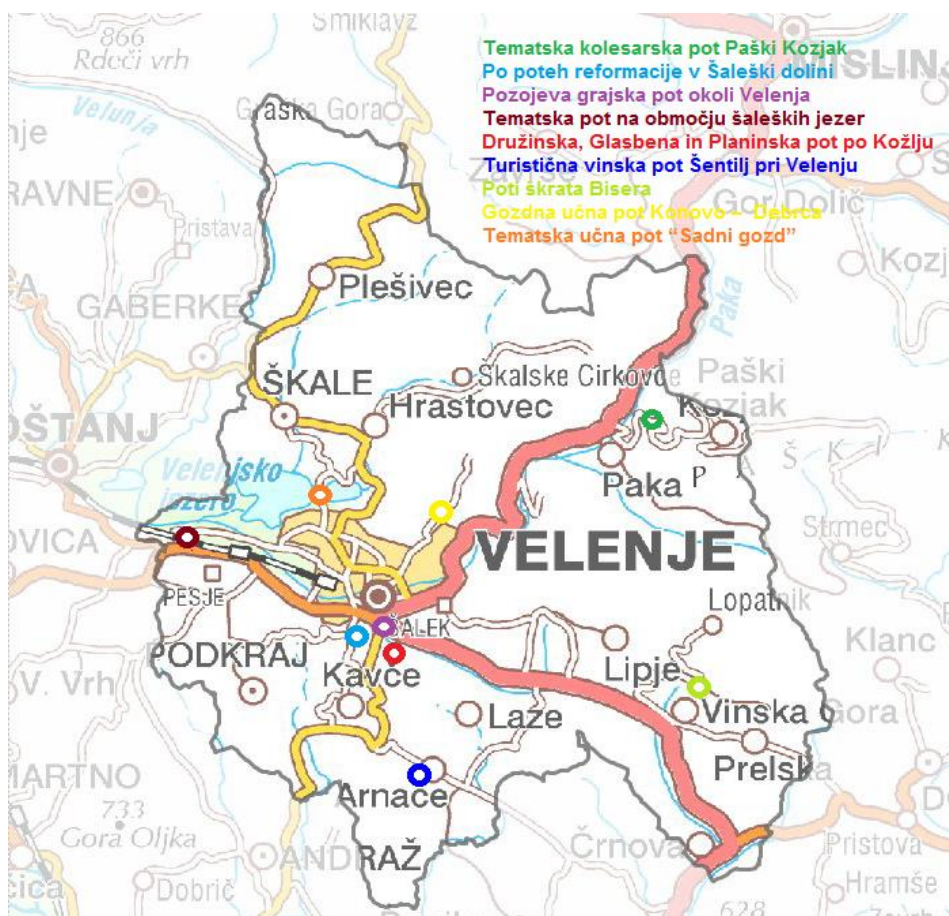
Slika 15: Informacijska tabla s panoramsko sliko (Med mrežje 21)

4 OBSTOJEČE TEMATSKE, POHODNE IN KOLESARSKE POTI V MESTNI OBČINI VELENJE IN OKOLICI

4.1 Tematske poti

Preglednica 2: Obstojče poti v Mestni občini Velenje

Tematske poti	Planinske poti	Kolesarske poti
Tematska kolesarska pot Paški Kozjak	Paški Kozjak	Med Šaleškimi jezeri
Po poteh reformacije v Šaleški dolini	Šaleška planinska pot	Tilnova kolesarska pot
Pozojeva grajska pot okoli Velenja	Gora Oljka	Okrog Sevčnika
Tematska pot na območju šaleških jezer	Jakec	Na Jakca
Družinska, glasbena in planinska pot po Kožlju	Graška gora	Na Goro Oljko
Turistična vinska pot Šentilj pri Velenju	Veliki Koželj	Na Ponikvansko planoto
Poti škrate Bisera		Okrog Gonžarjeve peči
Gozdna učna pot Konovo - Debrca		Na Graško Goro
Tematska učna pot "Sadni gozd"		Na Paški Kozjak
		Okrog Vodemle (in na Lubelo)

Slika 16: Karta lokacij tematskih poti v Mestni občini Velenje (Medmrežje 22)

4.1.1 Po poteh reformacije v Šaleški dolini

Tematska pot »Po poteh reformacije v Šaleški dolini« vključuje šest točk. Gre za stavbe, ki so že same po sebi ogleda vredni spomeniki kulturne dediščine. Opisi gradov (Švarcenštajn, Velenje, Turn, Forhtenek), cerkva (sv. Marije, sv. Mohorja in Fortunata) in šole dajejo prvi vtis o vpetosti Šaleške doline v reformacijsko gibanje. V Muzeju Velenje nudijo voden ogled poti. Vsebina poti in opisi točk so povzeti po Tonetu Ravnikarju (2008).

Grad Švarcenštajn v Lazah pri Velenju

Švarcenštajn je nastal v drugi polovici 13. stoletja. S precejšno gotovostjo lahko domnevamo, da je takrat na gradu živel ministeralna rodbina plemenitih iz Orta. Grad je po izumrtju ortske družine prešel v roke Vovbrških grofov, med drugimi lastnikov Celja in Šoštanja ter odvetnikov gornjegrajskega samostana. Po letu 1322 je Švarcenštajn postal del posesti žovneških svobodnikov, kasnejših grofov Celjskih. Za leto 1528 zasledimo podatek, da naj bi na gradu Švarcenštajn živel »razuzdani« menih, ki naj bi širil krivo vero. Šentiljski graščak Jurij Trebniški se je še močneje zapisal v zgodovino luteranstva v drugi fazi reformacije, ko je postal pomemben akter javnega življenja na Štajerskem, saj je bil svetovalec in namestnik nadvojvode Karla na Štajerskem ter pooblaščenec deželnega sveta. V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani imajo tudi popis slovenskih in nemških biblij, ki so jih hranili na švarcenštajnskem gradu ter jih od tam razpečevali po Štajerskem. Na gradu je svoje zavetje za nekaj časa našel eden najznamenitejših protestanskih pridigarjev 16. stoletja na Štajerskem, Ivan Dolijanski.

Grad Velenje

Vsaj enako pomembno vlogo kot Švarcenštajn je v času 16. stoletja odigral grad Velenje. Nastal je sredi 13. stoletja, približno sočasno kot trška naselbina, ki se je stisnila v varno zavetje pod grajsko obzidje. Za nastanek gradu Velenje so zaslužni gospodje Kunšperški. Konec 14. stoletja je postal grad predmet poročnega trgovanja in je kot dota prešel najprej v roke Liechtensteinov, nato Stubenbergov in v drugi polovici 15. stoletja Liechtenbergov. Leta 1541 je Franc Liechtenberger umrl, grad Velenje pa je s poroko njegove hčere Veronike prešel v roke njenega moža Hansa Wagna Wagensberškega in s tem tudi v roke nove rodbine. Hans Wagen Wagensberški je bil čvrsto na strani rimskokatoliške cerkve. Je pa njegov sin Baltazar po očetovi smrti leta 1553 prešel na stran protestantov. Baltazar se je odlikoval predvsem z ustanovitvijo osnovne šole in s tem, da je cerkev Matere Božje v Starem Velenju pridobil za luteransko bogoslužje. Poleg tega so ravno v njegovem času dosegla vrhunec prenovitvena dela na gradu Velenje, ki so grad dodobra spremenila in mu dala današnjo podobo. Na vzhodni in severni strani grajskega kompleksa so nekdanji obrambni zid obkročili z vencem stanovanjskih stavb, uredili vhodno vežo, dodali nov portal in vrata, ki še danes vodijo obiskovalce v grajsko jedro. Kasneje so povsem prenovili in dodatno z obrambnimi stolpi utrdili tudi grajsko obzidje. Velika rondela na severovzhodnem vogalu obzidja je gotovo eden najlepših primerov renesančne grajske rondele na Slovenskem.

Cerkve Sv. Marije v Velenju

Stavba cerkve v Starem Velenju je bila v 16. stoletju prizorišče najhujšega spopada med katoliško in luteransko »stranko«. Velenjski graščak Baltazar Wagen je že leta 1572 zahteval, naj se v starovelenjski cerkvi opravlja luteransko bogoslužje, kar je podkrepil s

trditvijo, da je cerkev v Velenju njegova oziroma ima on pravico do opravljanja odvetništva nad cerkvijo ter do nameščenja in odstavljanja kaplanov. Temu se je odločno uprl škalski župnik, pri čemer so ga intenzivno podprli tudi ljubljanski škofje – najprej Konrad Glušič, nato pa še Janez Tavčar in Tomaž Hren. Na belo nedeljo leta 1600 je ljubljanski škof Tomaž Hren vodil velikansko procesijo, ki naj bi štela več kot 10 tisoč ljudi. Na ta način naj bi ponovno prevzel velenjsko cerkev, ki so jo luterani pustili dokaj nedotaknjeno. Neпоškodovana sta ostala tako glavni kot tudi stranski oltar, izginili pa so kelih, svečniki, knjige. V času luteranskega obdobja velenjske cerkve so protestanti v njej tudi pokopavali. V cerkvi so pokopali ženo predikanta Ivana Dolijanskega. Ob ponovnem rimokatoliškem zavzetju so jo prekopali na prostor pred cerkvijo. Pokopališče okoli cerkve Matere Božje v Velenju je nato še nekaj desetletij služilo za pokope protestantov. Danes na razburljivo dogajanje v 16. stoletju spominja le še vzdana nagrobna plošča Hansa Wagna Wagensberškega na zunanji strani cerkve.

Prva osnovna šola v Šaleški dolini

Leta 1573 je velenjski graščak Baltazar Wagen pripeljal v Velenje luteranskega pridigarja Andreja Mariusa Borrossusa, ki je tu opravljal luteransko mašo. Poleg tega so luterani istočasno, v skladu s svojo usmerjenostjo »vsakemu omogočiti branje Svetega pisma v njegovem lastnem jeziku in ga za to usposobiti v branju in pisanju«, leta 1574 odprli v Velenju prvo osnovno šolo v Šaleški dolini. O tej šoli prvič izvemo iz dopisa škalskega župnika Urbana Laknerja, ki pravi: »Imajo šolnika in so mu dali mizo, kateri v Velenju tudi pred in po pridigi poje«. Fraza, da so mu »dali mizo« pomeni, da je imel ta šolnik svoj prostor za poučevanje. Andrej Marius je bil Nемеc in ni znal slovenskega jezika, zato je bilo njegovo poučevanje neučinkovito. To so kot težavo kmalu občutili protestanti sami in so pred letom 1576 pripeljali v Velenje Jurija Cvetiča, ki je bil po rodu sicer iz hrvaških dežel, vendar je dobro obvladal slovenski jezik, saj je prišel v Velenje iz Ljubljane. Tam je med drugim sodeloval tudi z Ivanom Ungnadom pri izdajanju slovenskih in hrvaških knjig. S Cvetičevim prihodom se je kvaliteta pouka bistveno izboljšala. Prva osnovna šola v dolini je propadla okoli leta 1600, ko je bilo poraženo tudi luteranstvo v Šaleški dolini.

Grad Turn

Grad Turn v Škalah pri Velenju sodi med dragocene spomenike preteklosti Šaleške doline. Nastal je, kakor večina gradov, v 13. stoletju. Po ekonomskem propadu prvotne družine Turnskih konec 13. stoletja so se njegovi prebivalci relativno hitro menjavali, lastniki gradu pa so bili od leta 1322 pa vse do izumrtja leta 1456 grofje Celjski. Zanimivo je, da se v vizitacijskem zapisniku iz leta 1528, ki našteva skoraj vse šaleške plemiče kot luterane, kot takšen ne omenja noben turnski graščak. Se je pa zato Krištof Herčič eksponiral v drugi fazi reformacije. Pristaši luteranskega nauka so bili tudi drugi pripradniki rodbine Herič, predvsem Maksimilijan in Zofija Herič. Leta 1598 je Baltazar Herič od Wagnov kupil grad Velenje in se je nekaj časa na vse pretege trudil obdržati cerkev Matere Božje v Velenju v luteranskih rokah, a je moral popustiti pritisku protireformacijskih komisij.

Grad Forhtenek

Grad Forhtenek je danes le še manjša, a vendarle zelo atraktivna razvalina. Nekdaj pa je bil to mogočen grad, ki je na območju severne Šaleške doline opravljal naloge upravnega središča dislocirane posesti koroškega samostana Šent Pavel. Grad so v fevd dobili najprej grofje Vovbrški, po njihovem izumrtju pa njihovi nasledniki, svobodni Žovneški, torej grofje Celjski. Oboji so imeli na gradu svoje upravitelje. Kljub kratkotrajni vpetosti gradu Forhtenek

v krog luteranskih postojank, je njegova vloga pomembna, saj je bil Jurij Veršec eden najpomembnejših protestantskih pridigarjev, ki je sodeloval tudi na območju Mislinjske in Savinjske doline.

Cerkev Sv. Mohorja in Fortunata v Šoštanju

Cerkev Sv. Mohorja in Fortunata predstavlja morda največji zaklad sakralne dediščine Šaleške doline. Njene zgodnje gotske freske v starem romanskem prezbiteriju so tako po svoji tehniki kot tudi po redkosti ohranjenih slikarskih spomenikov 14. stoletja pravi biser, katerega vrednost počasi prehaja tudi v zavest današnjih prebivalcev Šoštanja in celotne Šaleške doline. Luteranstvo je bilo na zahodu Šaleške doline manj prisotno, kakor v njenem vzhodnem delu. V drugi polovici 16. stoletja so se šoštanjski tržani lotili celo velikega gradbenega projekta. Na njihovo pobudo in v največji meri tudi s pomočjo njihovega dela, materiala in denarja, je cerkev sv. Mohorja in Fortunata dobila nov zvonik. Na fasadi zvonika lahko danes skupaj s tipično fasadno dekoracijo 16. stoletja najdemo napisano tudi letnico 1535, ki morda predstavlja začetek obnovitvenih del. Takrat je bila namreč v zelo slabem stanju, za kar naj bi bili krivi predvsem šoštanjski graščaki, luteranski Sauerji. Ti naj bi cerkev tudi onečastili (Ravnikar, 2008).

4.1.2 Pozojeva grajska pot okoli Velenja

Na sklenjeni poti si ogledamo in spoznamo pet znamenitosti. To so štirje gradovi: Velenjski grad ter gradovi Šalek, Ekenštajn in Turn z območjem potopljenih Škal. Izhodišče in zaključek poti je vila Bianca. Tam je Turistično informacijski center Velenje, kjer lahko dvignemo kartonček za zbiranje žigov, le-te pa poiščemo na predstavitvenih tablah pri posamezni znamenitosti. Pot lahko v celoti prehodimo in v pretežnem delu prekolesarimo. Zamišljena je kot nekajurni izlet za starejšega otroka v spremstvu odraslega. Vsebina poti in opisi točk so povzeti po Špeli in Roku Polesu v publikaciji Pozojeva grajska pot okoli Velenja.

Slika 17: Pozojeva grajska pot (Medmrežje 19)

Velenjski grad

Velenjski grad je eden najbolje ohranjenih gradov v Sloveniji. Stoji na griču na južnem robu doline. Bil je močno utrjen, zato ga niso mogli zavzeti ne Turki ne uporni kmetje. Velenjski grad se je razvijal do današnje oblike s postopnimi dozidavami več kot sedemsto let.

Grad Šalek

Jedro gradu Šalek je nastalo do sredine 12. stoletja. Najbrž je grad tedaj obsegal dva stolpa: obrambnega in bivalnega, ki sta bila povezana z zunanji lesenimi mostovi. Obe najbolj izpostavljeni steni trikotnega stolpa sta debeli 2,5 metra. V zadnjem nadstropju se zidovi stanjšajo: tam je bila pohodna površina, od koder so branilci lahko obvladovali dostope do gradu. Grad so prezidavali in dozidavali: na Vischerjevem bakrorezu vidimo tudi kapelo z nadstrešnim stolpičem. Z gradu je vodil most preko grajskega jarka do predgradja, kjer so stala gospodarska poslopja.

Grad Ekenštajn

Ekenštajn je zgradila škofija iz Krke na Koroškem sredi 13. stoletja. Razvijal se je postopno: najprej so ga imenovali stolp, nato trdnjava, končno grad. Bil je impozanten grad z dvema stanovanjskima stolpoma in nižjimi stavbami med njima, z notranjim in zunanjim obrambnim jarkom. Imel je tudi svojo kapelo. Opustili so ga v 16. stoletju. V 19. stoletju so del ruševin dopolnili z lesenimi kulisami v duhu romantičnega časa. Danes je kamnite ostanke prerasel gozd.

Grad Turn

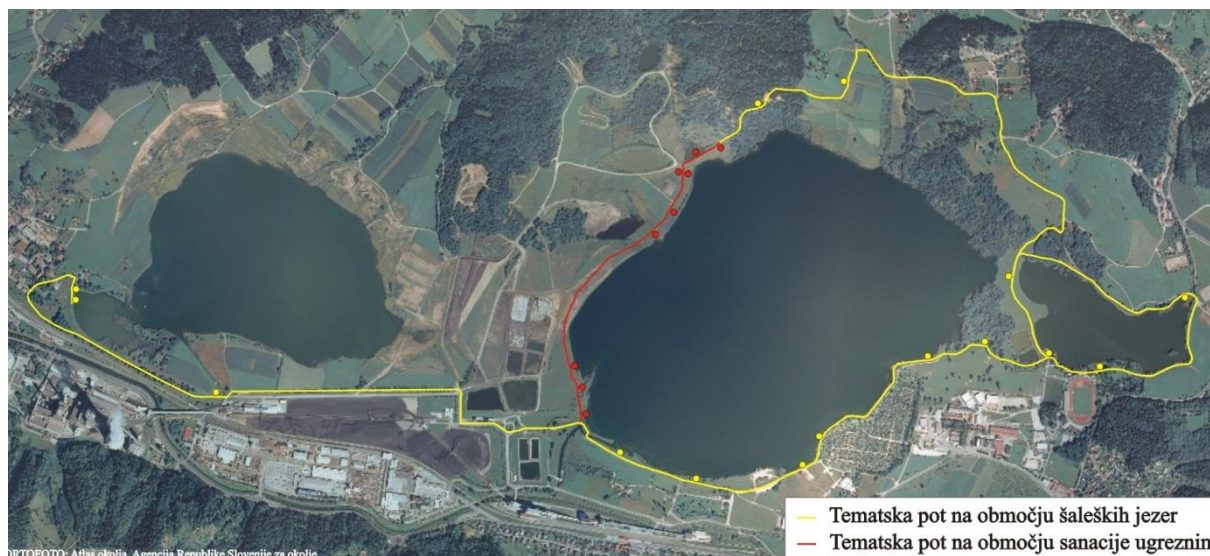
Grad stoji na živi skali pod vznožjem hriba Lubela. Za grajski jarek so uporabili globoko zajedo potoka okoli gradu. Preko jarka vodi h gradu most na treh zidanih polkrožnih lokih. Nekdaj je bil most lesen, jarek pa dosti globlji. Skozi kamnit portal stopamo na dvorišče, ki je nepravilne oblike in ga deloma obdajajo arkade. V širokih obokanih grajskih kletih so bili nekdanje silno veliki sodi in stiskalnica za sadje. Na zadnji strani gradu sta ohranjeni gotski okni s kamnitima okvirjema. Grad je najbrž nastal v 13. stoletju, v 15. stoletju je bil v lasti celjskih grofov, ki so ga med boji s Habsburžani sami porušili, a so ga kmalu popravili. Grad so zavzeli in oplenili uporni kmetje. Po 2. svetovni vojni so v njem uredili stanovanja.

Stare Škale

V Šaleški dolini že preko 135 let pod zemljo kopljejo premog lignit. Zato se je površje ugreznilo ponekod že preko sedemdeset metrov in so nastala jezera. To so najgloblja jezera, ki jih je v Sloveniji povzročil človek. Nekoč pa so bile na območju današnjih jezer rodovitne njive ter preko osemsto let središče Šaleške doline pri dekanijski cerkvi na Škalskem griču. Cerkvi so pravili sv. Jurij na jezeru in naj bi jo ustanovili na mestu nekdanjega gradu na otoku sredi jezera (Poles, 2011).

4.1.3 Tematska pot na območju šaleških jezer

Tematska pot je nastala z namenom predstaviti biotsko pestrost izbranih živalskih skupin na območju šaleških jezer in tako povečati vzgojno, poučno ter rekreacijsko vrednost območja in ustvariti privlačnejšo ter prijaznejšo Šaleško dolino. Vključuje se v Lokalno razvojno strategijo in je sofinancirana iz nepovratnih sredstev ukrepov 4. osi Evropskega sklada za razvoj podeželja 2007 – 2013 (pristop Leader). Tematsko pot tvori 15 informacijskih tabel, ki predstavljajo nastanek in lastnosti jezer, poudarek pa je na predstavitvi izbranih vrst ptic, rib, kačjih pastirjev, metuljev in sesalcev.

Slika 18: Tematska pot na območju šaleških jezer (Petkovšek in Šterbenk, 2010)

Šaleška dolina leži v predalpskem svetu, med Smrekovcem na severozahodu, Paškim Kozjakom na vzhodu, Ložniškim gričevjem na jugu in Graško goro na severu. Po svojem tektonskem nastanku je območje udorina oziroma kotlina in med njenim ugrezanjem je v dnu nastal premog. Zaradi njegovega izkopavanja so na desnih pritokih reke Pake nastala Šaleška ugrezninska jezera. Najstarejše med njimi (Škalsko jezero) se je začelo oblikovati konec 19. stoletja, najmlajše (Družmirsko jezero), katerega začetki segajo v leto 1975, pa še vedno ni doseglo svoje končne velikosti, saj pod njim in njegovimi bregovi lignit še izkopavajo. Prej kmetijska pokrajina se je preoblikovala v jezersko, pri tem pa je delno ali v celoti izginilo več podeželskih naselij (Družmirje, Škale, Pesje in Preloge). Ugrezninsko območje Premogovnika Velenje vseskozi urejuje, na jezerskih bregovih pa veliko prebivalcev Šaleške doline preživlja prosti čas. Privlačnost jezerske pokrajine povečujejo številne rastlinske in živalske vrste, značilne za mokrišča, stoječe in tekoče vode. Številni raznoliki življenjski prostori okrog vseh treh jezer namreč predstavljajo pogoj za veliko biotsko pestrost tega območja (Petkovšek in Šterbenk, 2010).

Na informacijskih tablah so predstavljena in opisana šaleška jezera, kačji pastirji, labod grbec, metulji, ptice ob vodi in v grmovju, ptice visokodebelnih sadovnjakov, ptice vodnih površin, ptice, ki so pogosto opažene v zraku, ribe ter srnjad in damijaki.

4.1.4 Družinska, Glasbena in Planinska pot po Kožlju

Družinska pot

Pot nas pelje po gozdu do vrha Kožlja in naprej proti naselju Gorica. Ob poti se prepustimo naravi, ki nas obdaja. Prisluhujemo, opazujemo, vonjamo, otipajmo in okusimo. Pot je odlična priprava na večje telesne napore in uvajanje družinskih članov v preživljanje prostega časa na kar najbolj naraven in prijazen način (Knez idr., 2009).

Izhodišče: Gasilski dom Velenje

Cilj: Gasilski dom Velenje

Dolžina poti: 3,5 km

Čas obhoda: 50 min

Višinska razlika: 190 m

Glasbena pot

Pot je posvečena glasbenemu pedagogu in skladatelju Franu Korunu Koželjskemu. Rodil se je leta 1868 v Gornjem Šaleku. Z glasbo se je srečal že v rani mladosti in prav po tej poti naj bi hodil na pouk citer k očetovemu prijatelju Maku v Šentilju (Knez idr., 2009).

Izhodišče: Trebuša

Cilj: Makova kmetija (Gril) v Šentilju

Dolžina poti: 1,5 km

Čas obhoda: 20 min

Višinska razlika: 120 m

Planinska pot

Planinska pot po Kožlju je del Šaleške planinske poti. Šaleško planinsko pot je Planinsko društvo Velenje postavilo leta 1974 in poteka po obronkih Šaleške doline in je v celoti dolga 130 km (Knez idr., 2009).

Izhodišče: Ljubljanska cesta

Cilj: Spodnje Laze

Dolžina poti: 2,5 km

Čas obhoda: 40 min

Višinska razlika: 185 m

4.1.5 Turistična vinska pot Šentilj pri Velenju

S potjo pričnemo v središču Šentilja (Arnač) pri znani gostilni Pirh. Tukaj se prvič srečamo z oznako poti, ki nas bo vodila po celotni Turistično vinski poti. Pri cerkvi sv. Tilna krenemo po poti v Zgornje Arnače. Tukaj že vidimo naslednjo točko naše poti gradič Švarcenštajn. Z gradiča se nam odpre čudovit pogled na Šentiljsko dolino, Goro Oljko, Zasavske in Mozirske planine ter Savinjske alpe. Z gradiča se spustimo v naselje Spodnje Laze. Kaj kmalu je za križiščem na desni strani poti Hlišev dren. Ovinkasta pot nas vodi skozi naselje Zgornje Laze. Ustavite se lahko, spočijete in okrepčate na eni izmed označenih kmetij. V zgornjem delu Podkoželja si lahko ogledate več kot 300 let staro črno kuhinjo. Od tu nas pot vodi do križišča ceste Šentilj - Polzela. Tukaj gremo naravnost in se po obronkih Ložnice spustimo do rekreacijskega centra Vranjek. S potjo nadaljujemo do opuščene rudnika boksita in do Vranje peči. Po ogledu Vranje peči gremo skozi gozd v smeri naselja Arnače. Preden pridemo v Arnače, vidimo na levi strani novo Adamovo hišo. Ogledi so vodeni (Medmrežje 11).

Znamenitosti ob vinski cesti (Kljajič idr., 1996):

- **Cerkev sv. Tilna** je ena najstarejših cerkva Šaleške doline. Kaže se kot rezultat predelav več časovnih obdobj. Z raznolikim bogastvom se cerkev sv. Tilna kaže kot eden pomembnejših sakralnih spomenikov na šaleških tleh.
- **Gradič Švarcenštajn** je edini grad v Šentilju pri Velenju. Zgodovino gradu lahko spremljamo od leta 1360 dalje, morda pa je celo sto let starejši. V gradu se skrivajo starejši elementi, npr. gotske polžaste stopnice, klet s poznogotskim lesenim stropom ter nekatere odprtine vrat in oken. Danes je grad zapuščen.
- **Vranja peč** v Ložnici pri Šentilju, v bližini kmetije Vranjek. V apnenčastem hrbtu je voda izoblikovala več kraških objektov, med katerimi je jama v obliki črke S, ki meri v dolžino ok. 60 m. Nad vhodom v jamo je zanimiv, ok. 14 m visok skalni mož.
- **Hlišev dren** pri domačiji Hliš v Zgornjih Lazah pri Velenju raste okoli 200 let star rumeni dren. Višina dreva je 8 m, srednji premer 66 cm in obseg 208 cm. Dren tudi zunaj slovenskih meja spada med najdebelejše primerke te vrste.

4.1.6 Poti škrata Bisera

Poti škrata Bisera potekajo v okolici Vinske Gore:

- po obronkih Lipja,
- po dolini mlinov,
- iz Šentjanža na Lopatnik,
- po Vinski Gori in
- "Vabljeni na Dobrno in v Vinsko Goro".

Na poteh si lahko ogledamo: Grilovo domačijo, edini delujoči mlin v Mestni občini – Vovkov mlin, cerkev in Krstnikov dom z opremo iz parlamenta ali se ustavimo na kmetiji Tuševo (Medmrežje 10).

4.1.7 Gozdna učna pot Konovo – Debrca

Gozdne učne poti so namenjene popularizaciji gozda in gozdarstva, rekreaciji, turistični ponudbi ter vzgoji in izobraževanju. Gozdne učne poti lahko opredelimo kot označene poti skozi gozd, ki so opremljene z informacijskimi tablamami in gozdnimi napravami za informiranje o funkcijah gozda in ekološkem ozaveščanju (Makovec Haložan idr., 2010).

Gozdna učna pot Konovo – Debrca se lahko prehodi v eni uri in nam ponuja prijazno zavetje gozda, kjer slišimo žuborenje potoka, šelestenje vetra v krošnjah in opazujemo gozdne prebivalce. Pot je namenjena predvsem šolski mladini in posameznikom, ki imajo radi naravo. Na pot se lahko odpravite sami ali v spremstvu gozdarja (Medmrežje 13). Na poti izveste veliko novega o življenju v gozdu in spoznate, da so gozdovi in drevesa zelena pljuča mest.

4.1.8 Tematska učna pot “Sadni gozd”

Tematska učna pot “Sadni gozd” je nastala na degradiranih površinah premogovnika Velenje. Cilj poti je zasaditi 2 milijona rastlin z užitnimi plodovi, listi ali koreninami, kar pomeni ena rastlina na vsakega prebivalca Slovenije. Njen namen je izobraževati ljudi o pomenu samooskrbe s sadjem ter o koristnosti uživanja tega. Posadili so že 270 dreves različnih vrst (Medmrežje 12).

Slika 19: Tematska učna pot "Sadni gozd" (Medmrežje 20)

4.2 Planinske poti

Organizirano slovensko planinstvo je tesno povezano z letom 1893, ko so v Ljubljani ustanovili Slovensko planinsko društvo. Iz tega združenja so kasneje zrasle številne podružnice (leta 1904 Šaleška v Šoštanju). Iz leta v leto se je večalo število članov, oznak in planinskih objektov, razširilo se je tudi kulturno delovanje. Planinske poti kot povezavo med dolinami in gorami lahko razvrstimo v tri kategorije: lahka pot, zahtevna pot in zelo zahtevna pot. O tem naj bi na poteh govorile oznake. Na območju Šaleške doline in okolice gre v večini primerov le za prvo zahtevnostno skupino planinskih poti (Kljajič idr., 1996).

4.2.1 Paški Kozjak

Je okoli 7 km dolgo pogorje, ki ga od drugih ločita reki Paka in Hudinja. Najvišjo točko doseže na Basališču (1.272 m). Do doma na Paškem Kozjaku dostopimo iz Velenja po Šaleški planinski poti mimo Gonžarja-Jurka. Skupaj okoli 3,5-4 ure hoda (Kljajič idr. 1996).

4.2.2 Šaleška planinska pot

Poteka po vrhah oboda Šaleške doline: po pogorju Paškega Kozjaka, po Šentviškem hribovju in Ponikovski planoti. Pot je dolga okoli 130 km in ima 21 kontrolnih točk. Vpisne knjige in žigi so na kmetijah, v kočah in gostiščih. Začetek poti je v Šaleku, nadaljevanje preko Paškega Kozjaka, Graške gore, Zarazborja, Gore Oljke do Velenjskega gradu. Izhodišče ali cilj poti je lahko v Velenju in okolici: v Gornjem Doliču, Šoštanju, Gabrkah ali Šmartnem ob Paki (Kljajič idr., 1996).

4.2.3 Gora Oljka

Daleč viden značilni vrh, visok 733 m, z dvostolpno cerkvijo, planinsko kočjo in imenitnim razgledom. Na Goro Oljko lahko dostopimo iz Starega Velenja skozi Podkraj in Zabrdno mimo Stanovška. Skupaj 2,5 ure hoda (Kljajič idr., 1996).

4.2.4 Jakec

Znana in bližnja izletniška točka Velenjčanov je visoka 528 m. Leži na južnem robu Šaleške doline ter ima dve podobi: na severni strani nad tovarno Gorenje gozdnato, na južni pa poseljeno in vso v vinogradih in sadovnjakih. Na vrhu nas pozdravi cerkva sv. Jakoba iz leta 1583 ter spominska plošča konferenci SKOJ leta 1939. Dostop na Jakca je iz Starega

Velenja od Spomenika talcev, nato desno navzgor po severnem pobočju ali iz Starega Velenja skozi Podkraj in Zabrdo po južni strani (Kljajič idr., 1996).

4.2.5 Graška gora

Na Graški gori, ki leži med Pohorjem in območjem Kamniško Savinjskih Alp, so se med 2. svetovno vojno zaradi strateškega položaja in oskrbe često zadrževale partizanske enote in bojevale številne bitke z Nemci. Iz leta 1944 izvira tudi naziv »gora jurišev«. Dostop iz Velenja: začetek poti je lahko pri Osnovni šoli Mihe Pintarja-Toleda ali na zelo razgledni ploščadi pri cerkvi sv. Martina v Šmartnem, skupaj 2,5 ure hoda. Iz Velenja lahko dostopimo tudi po cesti v Škale-Plešivec, skupaj 12 km (Kljajič idr., 1996).

4.2.6 Veliki Koželj

Čudovita razgledna točka v neposredni bližini Velenja na jugovzhodnem robu Šaleške kotline. Dostopimo lahko z Velenjskega gradu po markacijah ali od gasilskega doma Velenje navzgor po kolovozu in nad naseljem hiš in vikendov do markacij, skupaj 30 minut hoda (Kljajič idr., 1996).

4.3 Kolesarske poti

Kolesarjenje kot bolj trajnostna oblika prometa predstavlja številne možnosti v vsakdanjem življenju, ima veliko prednosti pred ostalimi vrstami prometa, malo omejitev rabe in pomeni izziv za oblikovanje učinkovite kolesarske mreže. Kolesarjenje je ekonomičen, okolju prijazen in zdrav način prevoza. Za kratka potovanja predstavlja primerno alternativo avtomobilskemu prometu, na daljših potovanjih pa ga lahko kombiniramo z omrežjem javnega prometa (Špeh in Ostruh, 2006).

4.3.1 Med šaleškimi jezери

- Dolžina poti: 14 km
- Višinska razlika: 20 m
- Čas: 45 min – 1 h
- Težavnost: cestna – zelo lahka

Kolesarska pot je zelo nezahtevna, primerna za lažji družinski izlet. Na poti si lahko ogledamo najstarejše šaleško jezero, Škalsko jezero, nastalo zaradi rudarjenja, vrtičkarsko-počitniško naselje Kinta Kunte, urejen park pred restavracijo Jezero, Družmirsko jezero, ki je najgloblje umetno jezero v Sloveniji in največjo termoelektrarno v Sloveniji, TE Šoštanj (Buršič, 2009).

4.3.2 Tilnova kolesarska pot

- Dolžina: 15 km
- Višinska razlika: 50 m
- Čas: 1 h – 1,15 h
- Težavnost: cestna – srednja

Na poti si lahko ogledamo hlišev dren, pri domačiji Hliš v Zgornjih Lazah, kjer raste okoli 200 let star rumeni dren. Višina dreva je 8 m in obseg 208 sm. Dren tudi zunaj slovenskih meja spada med najdebelejše primerke te vrste (Kljajič idr., 1996). Ogledamo si lahko še črno kuhinjo, Vinsko cesto v Šentilju, ki pelje mimo kmetij, kjer gojijo različne vinske trte, grad Švarcenštajn, cerkev sv. Tilna, kmečko hišo imenovano Adamov dom, rudnik boksita in Vranjo peč ter turistično kmetijo Vranjek, kjer ponujajo rekreativno jahanje konj (Buršič, 2009).

4.3.3 Okrog Sevčnika

- Dolžina: 15 km
- Višinska razlika: 50 m
- Čas: 1 h – 1,15 h
- Težavnost: cestna – srednja

Zanimivosti ob poti: grad Švarcenštajn v Lazah, cerkev sv. Tilna v Šentilju, ki je ena najstarejših cerkva Šaleške doline in je eden pomembnejših sakralnih spomenikov na šaleških tleh. Adamov dom v Arnačah, planotast svet Sevčnika in posebnosti kraškega rastlinstva in živalstva. Možnost priključitve na kolesarsko omrežje občin Spodnje Savinjske doline (Buršič, 2009).

4.3.4 Na Jakca

- Dolžina: 10,5 km
- Višinska razlika: 150 m
- Čas: 1 h – 1,5 h
- Težavnost: cestna – srednja – težka

Na razglednem hribu je cerkev sv. Jakoba, ki je po izgledu najstarejša cerkev v Šaleški dolini, saj sta tako njena ladja kot prezbiterij še romanska in predstavlja edini še ohranjeni del srednjeveškega gradu Lilienberg (Kljajič idr., 1996). Ob poti si lahko ogledamo še gotsko cerkev - Mati Božja ter Velenjski grad (Buršič, 2009).

4.3.5 Na Goro Oljko

- Dolžina: 10 km
- Višinska razlika: 350 m
- Čas: 1 h – 1,5 h
- Težavnost: gorska – srednja – težka

Ob poti si lahko ogledamo industrijsko cono Šaleške doline. Že na poti pa od daleč vidimo značilen vrh z dvostolpno cerkvijo iz leta 1757, na vrhu je tudi planinska kočica. Pravijo, da se z nje lahko vidi tudi 72 cerkva (Kljajič idr., 1996).

4.3.6 Na Ponikvansko planoto

- Dolžina: 20 km
- Višinska razlika: 80 m
- Čas: 1,30 h – 2 h
- Težavnost: cestna – srednje –težka

Zanimivosti ob poti: grad Šalek, ki je verjetno najstarejša grajska stavba v Šaleški dolini, saj se po njem imenuje ves tukajšni dolinski svet (Kljajič idr., 1996), cerkev sv. Andreja, graščina Gorica, ki leži na položni vzpetini v naselju Gorica, razvaline gradu Ekenštajn, cerkev sv. Miklavža in grad Švarcenštajn (Buršič, 2009).

4.3.7 Okrog Gonžarjeve peči

- Dolžina: 22,4 km
- Višinska razlika: 300 m
- Čas: 1,30 h – 2 h
- Težavnost: gorska/cestna – srednja – težka

Zanimivosti ob poti: grad Šalek, gotska cerkev sv. Andreja, graščina Gorica, razvaline gradu Ekenštajn, cerkev sv. Miklavža v Bevčah, domačija »pri Krivšku«, katero sledovi postavljajo celo v 17. stoletje, je večja domačija s kozolcem, marofom in drugimi objekti (Kljajič idr., 1996), domačija Gril v Vinski Gori, cerkev sv. Janeza Krstnika v Vinski Gori, kraška skala s kapniško votlino pod cekvijo ter Kačji grad na Dobrni (Buršič, 2009).

4.3.8 Na Graško Goro

- Dolžina: 19 km
- Višinska razlika: 380 m
- Čas: 1 h – 1,5 h
- Težavnost: gorska – težka

Zanimivosti ob poti: šaleška jezera, soteska Sopote, cerkev sv. Nikolaja v Plešivcu (Buršič, 2009). Na Graški Gori si lahko ogledamo: cerkev sv. Helene, Detičnikova kapelica, območje bojev narodno osvobodilne fronte, spomenik NOB pod Hribarskim vrhom, spominski park pod Metulovim vrhom in Urbačevo kapelico (Medmrežje 4).

4.3.9 Na Paški Kozjak

- Dolžina: 32,6 km
- Višinska razlika: 380 m
- Čas: 2,3 h – 3 h
- Težavnost: gorska – težka – ekstremna

Ob poti si lahko ogledamo: naravni most – Velunja peč, spominsko znamenje preboju XIV. divizije, grob Ludvika Blagotinška, Pušnikov marof, gospodarsko poslopje na kmetiji Lešnik iz leta 1874, naravne znamenitosti vrh pri Visokem na Paškem Kozjaku – Plakopec, lipo pri LD Loka Velenje, rastišče trilstne valdštajnine in kraške jame: Ovčja, Turnškova, Paška jama. Če pot od doma na Paškem Kozjaku še nadaljujemo proti vrhu lahko vidimo še najvišje ležečo farno cerkev, cerkev sv. Jošta in potek tromeje med občinami Velenje, Mislinja in Dobrna.

4.3.10 Okrog Vodemle (in na Lubelo)

- Dolžina: 13,2 km
- Višinska razlika: 290 m
- Čas: 1 h – 1,15 h
- Težavnost: cestna/gorska – težka – ekstremna

Zanimivosti ob poti so šaleška jezera in njihov vodni ekosistem, soteska Lepene med Lubelo in Vodemlo, gotska cerkev sv. Ožbolta in cerkev sv. Brikcija v Šenbricu (Buršič, 2009).

5 UČNA POT SEKUNDARNI BIOTOP MED ŠKALSKIM IN VELENJSKIM JEZEROM (V NAČRTU)

Velenjsko in Škalsko jezero sta nastali zaradi posledic izkopavanja premoga pod površjem. V antropogeno preoblikovani pokrajini so se po uspešni sanaciji in rekultivaciji izoblikovali novi življenjski prostori – sekundarni biotop: odprta voda, brežine jezera in Lepene, gozd, grmičevje, travniki, rekultivirani in ruderalni predeli ter močvirja. Na navedenih rastiščih je bilo popisanih 233 rastlinskih vrst, ki pripadajo 64 družinam. Med živalskimi vrstami je bilo na celotnem ugrezninskem predelu registriranih 265 vrst kopenskih vretenčarjev, med njimi 219 vrst ptic. Zaradi velike biotske raznolikosti ima obravnavano območje velik naravovarstveni pomen, s primerno ureditvijo in ustreznim vzdrževanjem pa bi območje pridobilo tudi rekreativno, vzgojno in izobraževalno vlogo.

Namen ureditve območja je vzpostavitev učne poti s postavitvijo tematskih tabel, ki opisujejo značilnosti preoblikovane pokrajine v luči novo oblikovanih življenjskih prostorov za rastline in živali. Območje Škalskega in Velenjskega jezera je zelo priljubljeno med domačini in obiskovalci, razvija se predvsem kot sprehajalna in rekreativna destinacija. Obiskovalcem želijo predstaviti še naravovarstveni pomen območja in biotsko pestrost.

Učna pot bo speljana po manjšem območju in bo zato primerna za mlajše skupine in invalide. Začetek in konec poti bo pri mostu čez Lepeno med Škalskim in Velenjskim jezerom. Na začetku poti se predvideva postavitve table z zemljevidom celotnega območja. Na zemljevidu bodo z barvo označeni različni življenjski prostori, prikazana bodo postajališča in posebno zanimiva mesta. Prav tako bo na zemljevid vrisana učna pot, pripadajoča legenda in zapisan kratek opis sekundarnega biotopa: površina, lega, nadmorska višina, število rastlinskih in živalskih vrst, število ogroženih in zaščitene vrst na tem območju. Celovita učna pot obsega 9 postajališč. Vsako postajališče bo predstavljalo določen življenjski prostor (močvirje, obrežje, gozd, gnojen in negnojen travnik, emerzni pas in odprto vodo, grmičevje, ugreznine, sadovnjak). Glede na potrebe, starostno stopnjo obiskovalcev in druge zahteve se dolžina učne poti lahko ustrezno prilagodi za ogled posameznih ekosistemov. Učna pot je oblikovana krožno. Dolžina celotne poti znaša približno 3 km.

Cilji projekta:

- ureditev tematske/učne poti »Sekundarni biotop med Škalskim in Velenjskim jezerom« (umestitev označevalnih tabel s predstavitvijo naravovarstvenega pomena območja in biotske pestrosti),
- seznanjati prebivalce in obiskovalce s posledicami človekovih posegov v naravo, z načini sanacije in preoblikovanja pokrajine,
- omogočiti aktivno preživljanje prostega časa (izboljšati kvaliteto življenja prebivalcev, spodbujati medgeneracijsko druženje, željo po izobraževanju, spoznavanju domačega kraja),
- omogočati tako samostojne kot vodene ogledne ter s tem dvigniti možnost za obisk turistov in enodnevnih obiskovalcev,
- prispevati k večji varnosti prebivalcev, saj bodo:
 - a) na učnih tablah tudi opozorila v zvezi z ravnanjem v pridobivalnem pasu premogovnika – na območju ugreznin,

- b) na učnih tablah dostopne informacije o biosferi območja in jih obiskovalci ne bodo samostojno iskali po območju.
- prispevati k varovanju okolja (spoznavanje pestrosti vrst, ki so svoj življenjski prostor našle na preoblikovanem površju, prispevati k večji ozaveščenosti in ekološkemu pomenu območja tako za življenje človeka kot drugih živih bitij.

Iz družbenega, razvojno gospodarskega in socialnega vidika prinaša projekt »Ureditev učne poti – Sekundarni biotop med Škalskim in Velenjskim jezerom« naslednje koristi:

- povečanje kakovosti življenja prebivalcev (omogočiti aktivno preživljanje prostega časa, spodbujati medgeneracijsko druženje, željo po izobraževanju, spoznavanju domačega kraja),
- izboljšanje varnosti prebivalcev in obiskovalcev predmetnega območja v smislu zaradi zmanjšanja potencialnih možnosti poškodb na območju ugreznin,
- celovit razvoj podeželja; z ureditvijo osnovne infrastrukture se poveča možnost za izkoristek vseh naravnih danosti,
- prispevati k varovanju okolja (spoznavanje pestrosti vrst, ki so svoj življenjski prostor našle na preoblikovanem površju, prispeva k večji ozaveščenosti in ekološkemu pomenu območja tako za življenje človeka kot drugih živih bitij. Odgovorno ravnanje z naravo pripomore k razvoju vrst, njihovih habitatov in podobno.),
- izboljšanje socialnih pogojev življenja s povečanjem medgeneracijskega druženja,
- poslednično se pričakuje nov razvoj podeželja, predvsem v smislu trajnostnega razvoja (Mestna občina Velenje, prijavní obrazec...2012).

6 RAZPRAVA

Preglednica 3: Vrednotenje tematskih poti na območju Mestne občine Velenje, ki jih ponujajo v Turistično-informacijskem centru Velenje

OCENA TEMATSKIH POTI	Kolesarska tematska pot Paški Kozjak	Po poteh reformacije v Šaleški dolini	Pozojeva grajska pot okoli Velenja	Tematska pot na območju šaleških jezer	Družinska, glasbena in planinska pot po Kožlju
Dostopnost (prilagojenost ljudem s posebnimi potrebami) Da=3, delno=2, ne=1	1	1	1	2	1
Izobraževanje Da=3, delno=2, ne=1	3	3	3	3	3
Ciljna skupina Otroci in odrasli=3, otroci ali odrasli=1	3	1	1	3	3
Stanje tematskih poti Odlično=3, dobro=2, slabo=1	3	2	3	3	3
Dolžina poti Primerna=3, dolga=2, predolga=1	2	1	2	3	3
Opremljenost z informacijskimi tablami Opremljeno=3, delno opremljeno=2, ne opremljeno=1	3 leseni stebrički	1	3 leseni stebrički	3 kovinski stebrički	3 leseni stebrički
Možnost obiska kmetije iz kataloga Šaleške doline *spodaj opisane	Turistična kmetija Tuševo	Kmetija Volk	Kmetija Arlič, Kmetija Skaza Rihter	Kmetija Arlič, kmetija Skaza Rihter	Kmetija Jevšnik, kmetija Bohovšek- Krajnc
SKUPNA OCENA: <6 >18	15/18	9/18	13/18	17/18	16/18

V zgornji preglednici je predstavljena ocena nekaterih opisanih tematskih poti. Najvišja ocena priprada tematski poti na območju šaleških jezer. Pot je ocenjena z 17 od možnih 18 točk. Zakaj takšna odločitev? Pot je zasnovana krožno in v večini po ravninskem delu, kar je primerno tudi za ljudi s posebnimi potrebami. Na poti so informacijske table, ki nas izobražujejo in so primerne za otroke in odrasle. Pot je v primernem stanju in ni predolga. Mimogrede lahko obiščemo tudi kmetiji, ki se nahajata v bližini Škalskega oz. Velenjskega jezera.

Turistična kmetija Tuševo leži na samem, sredi gozda, obdana s travniki in pašniki ter lepim razgledom na Šaleško dolino. Turistična kmetija je odlična izhodiščna točka za pot na Kozjak, v Vinsko Goro ali Dobrno. Na kmetiji živi petčlanska družina, ki gostom ponuja: urejeno igrišče za tenis, klimatizirano jedilnico, senčno teraso, pozimi pa vabijo k topli krušni peči. Gospodinja goste razvaja z gobovo juho, jabolčnimi zavitki, domačim sokom in borovničevcem. Pridobili so naziv izletniška kmetija in kmetija prijazna kolesarjem, saj si lahko pri njih sposodite pet koles z vso zaščitno opremo (Kopušar idr., 2012).

Kmetija Volk ali bolj poznano kot Gostišče Volk ima tradicijo že 40 let. Organizirajo različna praznovanja, v ponudbo pa so vključene domače specialitete, kot so narezki, ajdova kaša in gobova juha. Na svoji kmetiji dajejo v najem prostor za piknik z igriščem, žarom in hladilnikom. Ponujajo nočitve za 6 oseb v dvoposteljnih sobah, gostje pa se lahko sproščajo tudi v finski ali zeliščni savni, jacuzzi-ju in različne masaže (Kopušar idr., 2012).

Kmetija Arlič je locirana ne daleč stran od Velenjskega jezera. V bližini kmetije so dobre možnosti za rekreacijo. Odpravite se lahko na sprehod ali tek po označenih poteh okoli Velenjskega ali Škalskega jezera, jezdite konje, greste na izlet v okoliške vasi ali pa se odločite za obisk kakšnega kulturnega dogodka ali drugih športnih aktivnosti, ki jih ponuja mesto Velenje. Na kmetiji je od nekdaj prisotna živinoreja, dodatno pa v sezoni pridelujejo še jagode in papriko (Kopušar idr., 2012).

Kmetija Skaza Rihter se nahaja v neposredni bližini mesta Velenje in le slab kilometer od Škalskega jezera, ki ponuja veliko rekreativnih možnosti. Kmetijska pridelava na kmetiji je pretežno usmerjena v samooskrbo in nekaj za posredno prodajo. Trenutno se preživljajo z živinorejo, z oddajanjem mleka, vzredijo tudi kakšnega pujska. Na kmetiji sta zelo dobro ohranjena dva kozolca, eden je iz leta 1882, za drugega točna letnica ni poznana (Kopušar idr., 2012).

Kmetija Jevšnik ali po domače "Pri Matevžu". Ukvarjajo se s pridelavo in predelavo zelja in repe ter pridelavo druge zelenjave kot je solata, paradižnik, brokoli, brstični ohrovt, cvetača in paprika. Vključeni so v kontrolo integrirane pridelave zelenjave, ki je okolju bolj prijazen način. Imajo svojo blagovno znamko Matevževa kisle zelje in kisló repo pod imenom Matevževa kislá repa (Kopušar idr., 2012).

Kmetija Bohovšek Krajnc leži na mirni lokaciji, ob vznožju bukovega gozda. Na kmetiji se ukvarjajo pretežno z govedorejo, del kmetijske pridelave je tudi prodaja pitancev. V neposredni bližini je vrh Šofta, z lepim razgledom na celotne Laze in grad Gradič, ki se prvič omenja leta 1360. Mimo kmetije vodijo poti na bližnji vrh Koželj, oddaljen 30 minut hoda (Kopušar idr., 2012).

Prednosti tematskih poti:

- z njimi lahko dosežemo širok krog obiskovalcev,
- so enostavne za uporabo,
- dolžino obiska lahko prilagodimo svojim zmožnostim,
- so prilagodljive in jih je mogoče urediti za vsako ciljno skupino,
- kombinacija slik in besedila, ki nam pomagajo pri orientaciji,
- na voljo so v vseh letnih časih in vsak dan v tednu,
- ne zahtevajo prisotnosti osebja in
- ponujajo izvrstne namige kako aktivno preživeti prosti čas.

7 POVZETEK

Tematske poti nam poleg rekreacije ponujajo možnost aktivnega preživljanja prostega časa v naravi. Namen poti je pohodnikom in kolesarjem predstaviti lokalne posebnosti, naravno in kulturno dediščino ter druge zanimivosti območja.

S sodelovanjem pri projektu "Tematska kolesarska pot Paški Kozjak" smo pripomogli k pripravi vsebine za informacijske table na poti in zgibanko za promocijo poti. Delo je potekalo v sodelovanju z Mestno občino Velenje. Rezultat projekta je nova tematsko kolesarska pot, ki na svojih razpotjih radovednemu pohodniku ali kolesarju odkriva domače etnološke bisere nekdanjih časov in bogastvo rastlinskega in živalskega sveta. Prav tako so v delu popisane in opisane ostale tematske poti, ki se nahajajo na območju Mestne občine Velenje. Te tematske poti so: Po poteh reformacije v Šaleški dolini, Pozojeva grajska pot okoli Velenja, Tematska pot na območju šaleških jezer, Družinska, glasbena in planinska pot po Kožlju, Turistična vinska pot Šentilj pri Velenju, Poti škrata Bisera, Gozdna učna pot Konovo – Deberca in Učna tematska pot "Sadni gozd". V načrtu je še tematska pot sekundarni biotop med Škalskim in Velenjskim jezerom, katere namen je postavitvev tematskih tabel na območju Škalskega in Velenjskega jezera. Učna pot bo omogočala seznanjanje s posledicami človekovih posegov v naravo ter načini sanacije.

Zaključki diplomske naloge:

- **Postavitvev informacijskih tabel na območju Paškega Kozjaka bo pripomogla k večji turistični prepoznavnosti kraja ter kulturnih in naravnih znamenitosti.** Tematska kolesarska pot Paški Kozjak je namenjena aktivnemu preživljanju prostega časa in združuje interpretacijo naravne in kulturne dediščine ter hkrati omogoča dnevno rekreacijo lokalnim prebivalcem. Paški Kozjak se po novem obiskovalcem predstavlja z izobraževalno vsebino na informacijskih tablah in promocijskim materialom – zgibanko.
- **Nova tematska kolesarska pot Paški Kozjak bo promovirala kolesarjenje kot trajnostno obliko mobilnosti.** Vzpon na Paški Kozjak je dolg in dokaj zahteven, namenjen vsem kolesarjem, vendar bolj primeren za izkušene kolesarje. Podlaga poti je mešana, izmenjujeta se asfalt in makedamska cesta. Manj zahteven je le začetek poti. Urejena kolesarska infrastruktura je spodbuda za mobilnost lokalnega prebivalstva in obiskovalcev.
- **Za postavitvev informacijskih tabel ob poti je bolj primerna postavitvev lesenih stebričkov, ki jih lahko za razliko od kovinskih stebričkov bolj nevpadljivo umestimo v naravno okolje.** Na tematski poti Paški Kozjak smo uredili pot z lesenimi stebrički, na katere so nameščene table z besedilom. Lahko bi se uvedlo enotno označevanje poti z lesenimi stebrički, sploh za poti, ki nudijo kakovostno preživljanje prostega časa in rekreacijo v naravi. Se v naravo kaj bolj poda kot naravni materiali?

Tematska pot Paški Kozjak je (Preglednica 3) dosegla 15 od možnih 18 točk. Dve točki je izgubila, ker ni prilagojena ljudem s posebnimi potrebami in je za njih nedostopna. Prav tako je izgubila točko, ker je pot dolga in jo družine z otroci težko osvojijo v enem dnevu. Tematika poti je primerna za vse starostne skupine, odrasle in otroke. S postavitvijo tematskih tabel se obiskovalcem na poti približa poznavanje naravnih in kulturnih znamenitosti kraja, za najmlajše pa je omogočeno zbiranje žigov z igro "Podrgni me", ki so umeščeni v stebrih tabel. Na poti nas usmerjajo in izobražujejo čudovito izdelane informacijske table, ki nas vabijo k nadaljevanju poti.

SUMMARY

Thematic trails offer apart from recreation also an active spending of free time in nature. The purpose of these trails is to show hikers and bikers local specialties along with natural and cultural heritage and other features of the area.

By participating in the »Thematic biking trail Paški Kozjak« project we helped collect content for information boards on the trail and the brochure for promoting the trail. The work was done in collaboration with the town of Velenje. The result of this project is a new thematic biking trail which offers curious hikers and bikers to discover local ethnological pearls of past times and the richness of vegetation and wildlife. The work also contains descriptions of other thematic trails located near Velenje. These thematic trails are: Po poteh reformacije v Šaleški dolini, Pozojeva grajska pot okoli Velenja, Tematska pot na območju šaleških jezer, Družinska, glasbena in planinska pot po Kožlju, Turistična vinska pot Šentilj pri Velenju, Poti škrata Bisera, Gozdna učna pot Konovo – Deberca in Učna tematska pot "Sadni gozd". There is another thematic trail planned for the future called secondary biotope between the lakes of Škale and Velenje. The purpose of the trail will be to place thematic boards in the areas of both lakes to inform of the consequences of human interaction with nature and its reconstruction.

The thesis statements are:

- **Placing information boards will help tourist recognition of this area and its natural and cultural heritage.** Thematic biking trail Paški kozjak is intended for an active spending of free time and offers the interpretation of natural and cultural heritage while allowing daily recreation to the locals. Paški Kozjak is now presented to the visitors with educational content on the information boards and with promotional material – a brochure.
- **New thematic trail will promote biking as a sustainable form of mobility.** Ascent to Paški Kozjak is long and fairly difficult, suitable for all bikers, but recommended for more advanced ones. The ground on the trail changes between asphalt and macadam. Only the beginning of the trail is easy. Organized biking infrastructure encourages mobility of locals and visitors.
- **For placing information boards along the trail it is better to use wooden pillars which can be seamlessly implemented into nature unlike iron pillars.** Along the thematic trail Paški Kozjak we used wooden pillars on which we placed information boards with text. Using wooden pillars for marking trails should be standardized, especially for trails that offer spending quality time in nature for recreation and relaxation. Is there anything else that fits nature more than natural materials?

Thematic trail Paški Kozjak gained (Table 3) 15 out of 18 points. Two points were lost because it is not accessible to people with special needs. Another point was lost because the trail is long and families with children will have a hard time finishing it in one day. The content of the thematic trail is suitable for people of all ages, children and adults. With information boards visitors can get a closer knowledge of the natural and cultural features of the trail, while the children can collect stamps with the game "Scratch me" placed on the boards' pillars. All along the trail we are guided and educated by beautifully designed information boards that invite us to continue the way.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Buršič, B., (2009). Rekreativne poti v Mestni občini Velenje in njeni okolici. Povzetek poročila projekta: Izvedbena dokumentacija za označitev kolesarskih poti v Mestni občini Velenje, Mestna občina Velenje: Urad za okolje in prostor.
2. Kopušar, N., Vrbič Kugonič, N., Zaluberšek, M., Šešerko, M., Vrbovšek, A., Petkovnik, A. (2012). Imejmo zabavo, jejmo zdravo z raznovrstno ponudbo podeželja Šaleške doline. ERICo Velenje Inštitut za ekološke raziskave.
3. Lastni vir, terensko delo, 2012.
4. Lampič, B., Mrak, I., (2008). Vrednote, vrednosti in razvojni potenciali območij varovanja. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
5. Lesnik, T., 2006: Upravljanje gozdnih učnih, turističnih in drugih tematskih poti v Zavodu za gozdove Slovenije. Medmrežje: http://www.gov.si/aplikacije/mop/interpretacija_narave/arhiv/posvet_gornja_radgona_lesnik.pdf (5.10.2012).
6. Makovec Haložan, M., Bedrač, R., Čeh, D., Sekirnik, J., Lenarčič, M., Prah, J., Tomše, T., Vidovič, U., Puklavec, M., Pak, M., 2010: Študija o označevanju in vzdrževanju tematskih pohodnih poti. Medmrežje: http://www.zgs.gov.si/fileadmin/zgs/main/img/CE/Javnost/GUP/Studija_o_tematskih_poteh/Studija_o_oznacevanju_in_vzdrzevanju_tematskih_pohodnih_poti_september2010.pdf (15.9.2012).
7. Medmrežje 1: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_sl.pdf (5.9.2012).
8. Medmrežje 2: <http://www.arso.gov.si/narava/zavarovana%20obmo%20C4%8Dja/> (10.9.2012).
9. Medmrežje 3: <http://www.slovenia.info/> (2.3.2012).
10. Medmrežje 4: <http://rkd.situla.org/> (13.3.2012).
11. Medmrežje 5: <http://e-kataster.speleo.net/v2/index.php> (29.2.2012).
12. Medmrežje 6: <http://www.jknm.si/si/raziskovanje/kras/zasavje/> (29.2.2012).
13. Medmrežje 7: <http://www.lovska-zveza.si/> (13.3.2012).
14. Medmrežje 8: <http://www.ptice.si/> (2.3.2012).
15. Medmrežje 9: <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=NV@ZRSVN> (2.3.2012).
16. Medmrežje 10: <http://www.velenje-tourism.si/3473> (13.9.2012).
17. Medmrežje 11: <http://www.velenje-tourism.si/191> (13.9.2012).
18. Medmrežje 12: <http://www.zazdravje.net/aktualno.asp?novica=1450> (19.11.2012).
19. Medmrežje 13: http://www.zgs.gov.si/fileadmin/zgs/main/img/OE/10Nazaraje/GUP/pdf/Gozdna_ucna_pot_KONOVO-DEBRCA.pdf (15.9.2012).
20. Medmrežje 14: <http://www.signaco.si/turist.htm> (5.9.2012).

21. Medmrežje 15: http://www.arsktrp.gov.si/si/storitve_ukrepi/ukrepi_razvoja_podezelja/leader/ (5.9.2012).
22. Medmrežje 16: <http://www.arso.gov.si/narava/zavarovana%20obmo%C4%8Dja/karta/> (2.9.2012).
23. Medmrežje 17: <http://www.arso.gov.si/narava/zavarovana%20obmo%C4%8Dja/SeznamParkov.htm> (20.11.2012).
24. Medmrežje 18: <http://galerija.foto-narava.com/slika/18933> (2.3.2012).
25. Medmrežje 19: <http://www.velenje-tourism.si/3732> (5.9.2012).
26. Medmrežje 20: <http://www.rlv.si/si/fotogalerija/1047> (20.11.2012).
27. Medmrežje 21: http://opacelica.si/referenca_det.php?id=4&subid=16&proj_id=442&page_number=1 (8.12.2012).
28. Medmrežje 22: <http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=VELENJE> (24.1.2013).
29. Mestna občina Velenje. (2012). Prijavni obrazec na 6. javni razpis za dodeljevanje sredstev iz naslova ukrepa 323 – Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja, Učna pot sekundarni biotop med Škalskim in Velenjskim jezerom.
30. Mestna občina Velenje. (2012). Zgibanka: Tematska kolesarska pot Paški Kozjak.
31. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano – navodila za izdelavo zahtevkov za izplačilo sredstev iz naslova ukrepov LEADER 2011.
32. Kljajič, D., Flis, J., Svetina, M., Kugonič, N., Ravnikar, T., Žolnir, M., Klepec, M., Kandolf, J., Černovšek, M., Vrbič, V. (1996). Turistični vodnik. Velenje-Šoštanj-Šmartno ob Paki. Kulturni center Ivana Napotnika Velenje - Založništvo Pozoj, Velenje.
33. Knez, A., Lesjak M., Šramel Vučina, U., Verbič, B. (2009). Mestna občina Velenje ob praznovanju 50. obletnice občine.
34. Petkovšek, S., Šterbenk, E., (2010). Tematska pot na območju šaleških jezer – informacijske table. ERICo Velenje Inštitut za ekološke raziskave.
35. Poles, Š., Poles, R. (2011). Pozojeva grajska pot okoli Velenja. Velenje, Mestna občina Velenje.
36. Ravnikar, T. (2008). Po poteh reformacije v Šaleški dolini. Velenje, Muzej Velenje.
37. Špeh, N., Ostruh, K. (2005). Kolesarsko omrežje v Mestni občini Velenje – 3.faza: Poročilo za leto 2005, Mestna občina Velenje: Urad za okolje in prostor.
38. Uradni list RS, št. 96/2004. Zakon o ohranjanju narave. Medmrežje: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200496&stevilka=4233> (10.9.2012).
39. Uradni list RS, št. 7/1999. Zakon o varstvu kulturne dediščine. Medmrežje: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=19997&stevilka=287> (10.9.2012).
40. Uradni list RS, št. 46/2000. Pravilnik o prometni signalizaciji in prometni opremi na javnih cestah. Medmrežje: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200046&stevilka=2131> (5.9.2012).

41. Uradni list RS, št. 61/2007. Zakon o planinskih poteh. Medmrežje: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200761&stevilka=3298>, (12.9.2012).
42. Uradni list RS, št. 30/1993. Zakon o gozdovih. Medmrežje: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199330&stevilka=1299> (10.9.2012).
43. Vesenjaj, P., Alič, A., Rakovec, A., Novak, M., Komel, M., Novarlič, K., Pavlovčič Kapitanovič, T., 2005: Strategija razvoja turističnega proizvoda pohodništva v Sloveniji. Medmrežje: http://www.slovenia.info/pictures%5CTB_board%5Catachments_1%5C2007%5Cpohodnistvo_koncni_dokument_3743_5118.pdf (5.10.2012).
44. Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Evidenca naravnih vrednot, 2012.
45. Zbornik: Paški Kozjak: Raziskovalni tabor, 1991, Tiskarna Velenje.
46. Wraber, T., Martinčič, A., Jogan, N., Ravnik, V., Turk, B., Vreš, B. (2007). Mala flora Slovenije: ključ za določanje praprotnic in semenk. Tehniška založba Slovenije. Ljubljana.

9 PRILOGA: Zgibanka “Tematska kolesarska pot Paški Kozjak”

KULTURNA DEDIŠČINA

Na območju Paškega Kozjaka se skriva veliko spomenikov kulturne dediščine, od katerih velja omeniti **grob Ludvika Blagotinskega** in spomeniško znamenje preboju XIV. divizije.

Grob Ludvika Blagotinskega (1927-1944) - kurtina sončnega svetla osvobodilna fronta. Ki je padel maja 1944, danes imenujemo »kurčičkov grob« in predstavlja spomenik lokalnega pomena. Postavljen je bil ob koncu druge svetovne vojne in se uvršča v kategorijo memorijalne dediščine. Spomeniško znamenje preboju XIV. divizije oz. karmin blok z napisom je bil postavljen v spomin na preboj XIV. divizije s Paškega Kozjaka proti Graški Gori v noč z 19. na 20. februar 1944.

Med najstarejša spomenika ljudske arhitekture območja Paški Kozjak se uvrščajo sušilnice za lan, s silikom (skodlami) kite strehe, šišpih na domačih diviških področjih, kočijki, lažje in marci. Med slednjimi sta na tematski poti izpostavljena **čopdarjo peslojpe na domačiji Paški Kozjak 34** in **Pašnikov marof**, ki dosega do častiljvo stianst.

NARAVNA DEDIŠČINA

Območje Paškega Kozjaka je bogata z naravno dediščino, do katere se moramo dotakniti spoštljivo. Govorci Paškega Kozjaka nudijo življenjski preskrbi mnogim živalskim vrstam, med katerimi so na belobeli poti izpostavljena igarna, hernelini lesna sova, kot balanični naravni vrstni, velja omeniti mogočno lipo in triletno valdštapijo (Valdeštanja temala, suspirtrilba). **Triletna valdštapija** je žltom visoka trajnica s puzračimi, jajlovimi prtljicami. V rdečem sesranju ugroženih praprotnic in semenek Slovanije je uvrščena v kategorijo redkih vrst.

Ker Paški Kozjak predstavlja območje osameloga krava, velja omeniti **kravčje jame** (Paška, Turška in Ovčja jama), ki so nastale kot posledica grozkih procesov tektonskih premikov, delovanja vode in drugih atmosferskih vplivov na apnenčasto podlago. Med najvišjimi legumi Paškega Kozjaka je na tematski poti predstavljena silikovit naravni most, imenovan **Velunja peč**. Velunja peč, ki jo zaradi neravne oblike imenujejo tudi ščurkovo ulno ali gdiško ulno, je visoka več kot 10 metrov in je eden večjih naravnih mostov v Sloveniji. Balka pravi, da je zvir vode zdravilen, v njem pa se kopajo vle.

VIRI IN LITERATURA:

1. Jančič, K. (2010). Turizem v Mestni občini Velenje in okolici in njegovega naslednjega razvoja diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
2. Medirreže 2: <http://sl.wikipedia.org/> (2.3.2012).
3. Medirreže 2: <http://www.slovenska.info/> (2.3.2012).
4. Medirreže 3: <http://sl.wikipedia.org/> (13.3.2012).
5. Medirreže 4: <http://www.kolovoz.si/> (29.2.2012).
6. Medirreže 5: <http://www.parko-vece.si/> (13.3.2012).
7. Medirreže 6: <http://www.naravovarstveni-aktivi.si/ISNKZ/> (13.3.2012).
8. Medirreže 7: <http://www.jurnal.si/naravovarstveni-aktivi/> (29.2.2012).
9. Šteht, N., Duhovik, K. (2005). Kolesarsko območje Velenje in okolice. Velenje – 31.razp. Poročilo za leto 2005. Mestna občina Velenje. Urad za okolje in prostor, Velenje, Štajeri. Številna ob Pašk. Turistični vodnik, Ptost 1996.
11. Zavod RS za varstvo narave. Vozniško ozemlje g. Tomaž Amonar.
12. Zbornik Paški Kozjak. Razpisalnik izdaja. 1991.
13. Ževart, D. (1974). Sodelstvo planinskih pot. Planinsko društvo Velenje.
14. Ževart, M., Kugončič, N., Dobnik, K., Kodžek, T. (2005). Tematske poti v Mestni občini Velenje – 3. izdaja. Poročilo za leto 2005. Mestna občina Velenje. Urad za okolje in prostor.

TEMATSKA KOLEŠARSKA POT PAŠKI KOZJAK

V okviru projekta **TEMATSKA KOLEŠARSKA POT PAŠKI KOZJAK** izdala Mestna občina Velenje.

- Zgodovina je nastala v okviru projekta »Tematska kolesarska pot Paški Kozjak«, sofinancirana s strani programa LEADER – Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Evropska investicija in priložnost.
- Varnost: Manja, Manja, Spiti, Šarča, • Frangrarije, Sobotjan, Kurnoškiška, Fozila • Okolice: • 09.04.2012 • Lektorat: • Petra Čirjak • Naklada: 3000 izvodov

TEMATSKA KOLEŠARSKA POT PAŠKI KOZJAK

TEMATSKA KOLEŠARSKA POT PAŠKI KOZJAK

PAŠKI KOZJAK

Paški Kozjak je stisnjen v dve slemeni kakor dve gubi, porasel z bogatimi gozdovi in prekrit s travnatimi planotami. Glavno steme se strmo dviga nad sotesko Paške v Špič. Proti vzhodu se vzpenja bolj polagoma in doseže višek v Basalšču. Na severu mej Paški Kozjak na Vitanjsko-doljško podolje, na jugu na Dobrnjsko podolje, na zahodu na sotesko Paške, na vzhodu pa na sotesko Hudinje.

V svojih razponih razbuhoma kolesarji, ki popotniku odlična domača, enolobna biserne nekdanjih časov in bogastvo živalskega in rastlinskega sveta. Med drevesnimi vrstami se izmenjujejo v mešanem gozdu bukev in jelka, smreka in gaber, bor in breza. Travnate planote pogosto ne poznajo kosa, na njih so sačagaber, bor in breza. Travnate planote pogosto ne poznajo kosa, na njih so sačagaber, bor in breza. Travnate planote pogosto ne poznajo kosa, na njih so sačagaber, bor in breza. Travnate planote pogosto ne poznajo kosa, na njih so sačagaber, bor in breza.

Glavni vrhovi Paškega Kozjaka, ki dobnih 10 km daleč od jezga in zeli strmega apnenčastega pogorja, su znano razgledišče Špič – 1109 m, najvišji vrh Basalšče – 1272 m in najvišji vrh Dobrne Strukljevi vrh 1271 m. Z vrha Špiča je čudovit razgled na Murske planine, Radulbo, Pezo, Uršlja gora in Savinjske Alpe. Malo pod Špičum se nahajajo najvišje jezica lama cerkva v Saletski dolini, cerkev sv. Josifa iz leta 1884 (1085 m) ter dom na Paškem Kozjaku, ki delana v letu 1820, osnovna šola ter nekdanja mežnarja, tipična kozjaška stanovanjska hiša.

Del Paškega Kozjaka je umesčen v NARAVNO dediščino s tem v 2007 letu s tem v evropski umrežje posebnih varstvenih območij, ki so namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov.

OPIS KOLESARSKIH POTI:

Kolesarske poti se začne ob cesti, ki vodi mimo prosvodnih obratov podjetja Velenje in na pot urejen kolesarski in pesarski poti ob reki Paški pot. Vsi kolesarski poti ob reki Paški pot imajo različne težavnosti, ki so označene s črkami A do H. Vse poti so urejene tako, da so primerne za vse vrste kolesarstva, vključno s pohodništvom in kolesarstvom s prevozi. Če imate kakršnokoli vprašanje, se obrnite na Mestno občino Velenje, ki vam bo s prijetno pomočjo odgovorila na vsa vaša vprašanja.

Vsi kolesarski poti so urejeni tako, da so primerne za vse vrste kolesarstva, vključno s pohodništvom in kolesarstvom s prevozi. Če imate kakršnokoli vprašanje, se obrnite na Mestno občino Velenje, ki vam bo s prijetno pomočjo odgovorila na vsa vaša vprašanja.

Če nimate kakršnokoli vprašanja, se obrnite na Mestno občino Velenje, ki vam bo s prijetno pomočjo odgovorila na vsa vaša vprašanja.

TEŽAVNOSTI:

Poti je srednje težka in primerna za vsakogar. Za pot je potrebno gorsko kolo, ki je primerno za pot. Vsi kolesarski poti imajo različne težavnosti, ki so označene s črkami A do H. Vse poti so urejene tako, da so primerne za vse vrste kolesarstva, vključno s pohodništvom in kolesarstvom s prevozi.

Opozorilo: Preverite zapore in sistem. Zaradi možnosti poškodb pri padcu nikoli ne kolesarite sam. Vedno nosite varnostne kolesarske čelade in si lahko na cest. Zadržite se!

OPREMA:

Priporočamo uporabo gorskega kolesa in čelade.

TEMATSKA KOLESARSKA POT PAŠKI KOZJAK

